

SLOVENSKÁ ARMÁDA – NULTÁ HODINA

OLDŘICH PEJS

PEJS, O.: The Slovak Army at Zero Hour. *Vojenská história*, 2, 28, 2024, pp 19-44, Bratislava. Formally, the Slovak Army was established on 14 March 1939, when the independent Slovak State was proclaimed. The Slovak State marked this historical moment as the beginning of one of its essential components. Concurrently, the Slovak Army established a new tradition, distinct and independent from Czechoslovak influence. In fact, the formation of the Slovak Army was a gradual process that extended over time. The new Slovak Army emerged not as a separate entity but from within the existing Czech-Slovak Army, adopting its organizational structure, command system, and military regulations. Only gradually, step by step, it was adapting the old mechanisms to the new national security conditions and the reduced territorial range. After initial improvisations, a new phenomenon entered the process of the Slovak Army origin: the guidance by the German Armed Forces.

Key Words: Slovak Republic, Origin of the Slovak Army, 14 March 1939

„*Máme dobrú armádu*“, hlásal novinový titulok v jednom z popředních slovenských deníků.¹ O jakou armádu šlo? Ustálenou, ucelenou, ukázněnou, disciplinovanou? Co všechno víme o jejím vzniku? Po vyhlášení samostatnosti *Slovenského štátu* slovenským sněmem 14. března 1939 v 12.07 hod. slovenská armáda neexistovala, v zahraničí nepůsobily žádné oficiální slovenské „legie osvobozenického vojska“², ani důstojníci a vojáci na domácí půdě nevytvářeli spontánně žádné slovenské „revoluční“ vojenské oddíly. Paramilitaristická Hlinkova garda pod hlavním velením Karola Sidora, místopředsedy ústřední ministerské rady v Praze a demisujícího předsedy vlády autonomní *Slovenskej krajiny*, představovala nevycvičené stranicko-politické uskupení nevalné vojenské hodnoty. Předsednictvem slovenského sněmu jmenovaná slovenská vláda, která dostala do rukou úplnou vládní a výkonnou moc, poskytla k vybudování zárodků slovenského vojska potřebné politické krytí. Do čela ministerstva národní obrany byl postaven jako ministr pplk. gšt. Ferdinand Čatloš, důstojník československé (dobově česko-slovenské) armády slovenské národnosti.³ V Bratislavě se v inkriminované době pohyboval i Štefan Haššík, který dosud zastával funkci slovenského vládního delegáta u ministerstva národní obrany v Praze, ale na Slovensku žádnou vládní funkci nezískal. Samo ministerstvo národní obrany v Bratislavě začalo fakticky pracovat 15. března 1939.⁴ Vyhlášení samostatnosti *Slovenského štátu* krátce „přežily“ i *Úrad náместníka predsedu ústrednej vlády štátneho ministra Karola Sidora* (Bratislava, Vládna budova, úřadoval zde dr. Laco Ruman), dále *Úrad vládného delegáta pri ministerstve národnej obrany* (zde působil osobní tajemník Haššíka JUDr. Dominik Filip i Andrej Nemček jako administrativní síla) i *Vojenská kabinetná kancelária*

¹ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 112, (14. máj 1939), s. 2, *Máme dobrú armádu*.

² Za ty nemůžeme považovat bojůvky *Slovenskej légie slobodného Slovenska*, z nichž vznikla zahraniční Hlinkova garda. „*Slovenská legia, založená pred krátkym časom vo Viedni, bola práve rozpustená*.“ *Slovák*, 1938, roč. 20, č. 243, (25. október 1938), s. 2, Slovenské legie rozpustili.

³ PEJS, Oldřich. Jozef Tiso jako hlava státu a nejvyšší vojenský velitel (od předsedy vlády k prezidentovi). In: *Vojenská história*, 2018, roč. 22, č. 2, s. 7.

⁴ Vládné nariadenie zo dňa 15. marca 1939 o zriadení a pôsobnosti ministerstiev. In: *Slovenský zákonník*, roč. 1939, čiastka 2, č. 4, účinnosť odo dňa 16. marca 1939.

pri Slovenskej vláde, ktorou do té doby vedl Čatloš. Omezily se ovšem pouze na „likvidaci“ došlé pošty a přestaly reálně fungovat.⁵

Ovládnutí zemského (krajinského) vojenského velitelství v Bratislavě

Na Slovensku působila vyšší velitelství s vyššími jednotkami, vojsková tělesa, úřady a ústavy československé armády, tj. armády společného československého státu. Vojenskou autoritu na Slovensku tak dosud představovalo zemské vojenské velitelství v Bratislavě disponující úplnou velitelskou působností, které bylo přímo podřízeno ministerstvu národní obrany v Praze. K jeho velitelské působnosti náležely věci organizační, mobilizační, operační, výcvikové, materiální, zpravodajské, osobní, kárné a tiskové. Pokud byla na Slovensku dislokována československá armáda, velitelská linka nutně vedla od ministerstva národní obrany v Praze na zemské vojenské velitelství v Bratislavě. Čatloš tak velitelskou pravomocí vůči útvarům československé armády na Slovensku nedisponoval. Praha, ministr národní obrany arm. gen. Jan Syrový, řešila překotně se vyvíjející situaci na Slovensku telegramy do Bratislavy.⁶ Důležité přitom bylo, jak rychle se tyto telegramy, resp. rozkazy a pokyny v nich obsažené, dostaly na podřízená velitelství a k samotným útvarům na Slovensku. Před vyhlášením samostatného *Slovenského štátu* se dali do pohybu důstojníci československé armády slovenské národnosti, neboť byli vysláni k vyšším velitelstvím, tj. k velitelstvím sborů a divizí československé armády, s vědomím slovenské autonomní vlády. V této věci se angažoval přítomný Hašík, který si současně vyhradil právo disponovat vojenským materiálem, údajně ve shodě s div. gen. Aloisem Eliášem, zastupujícím ministra národní obrany Syrového. Vyslaní důstojníci slovenské národnosti byli zařazeni do užšího štábu vyššího velitelství, aby mohli být využiti v práci štábu a také informováni o všech událostech. Předpokládalo se, že bližší instrukce vydá ministerstvo národní obrany v Praze později, což se stalo. Syrový nařídil, aby důstojníci slovenské národnosti, kteří byli vysláni do štábu vyšší jednotky na Slovensku a disponovali plnou mocí od slovenské autonomní vlády, byli přiděleni přímo veliteli vyšší jednotky a prostřednictvím náčelníka štábu sledovali veškerou činnost vyššího velitelství, tj. jeho poměr k slovenskému veřejnému životu a vše co z tohoto poměru plyne. Mělo se především přísně dbát na to, aby tito důstojníci byli seznámeni se všemi rozkazy týkajícími se zásahu ozbrojenou mocí a s dispozicemi vyššího velitelství, které budou vydány na základě těchto rozkazů podřízeným útvarům. Syrový nevyhnutelně řešil i otázku vojenské podřízenosti. Zde se Hašík zavázal, že tito důstojníci budou jím osobně před odesláním k vyšší jednotce poučeni, aby se přísně vyvarovali všeho, co by mohlo nějakým způsobem podřízenost a nadřízenost rušit. Syrový předpokládal, že z funkce přiděleného důstojníka slovenské národnosti u štábu vyšší jednotky se časem vytvoří cenná složka všeobecně užitečná československé armádě a autonomnímu Slovensku.

Před polednem 14. března 1939 vyšší velitelství na Slovensku, z rozkazu Syrového, rozhlašovala podřízeným velitelům, aby pro případ, že slovenský sněm prohlásí samostatnost autonomního Slovenska, zachovali klid a rozvahu, přizpůsobili se situaci a nekomplikovali ji jakýmkoliv zásahem. Odpoledne již vyšší velitelství nařizovala všem posádkám, aby příslušníci armády (myšleno československé – pozn. O. P.) setrvali na svých místech, vykonávali své dosavadní povinnosti a vyčkali v klidu dalších rozkazů. O šesté hodině večerní do Bratislavy směřoval Syrového telegram, aby zemský vojenský velitel kontaktoval Čatloše jako ministra slovenské vlády a zjistil záměry slovenské vlády ohledně armády. „*Mým úmyslem je slovenské vojáky z historických zemí odeslat v nejbližší době na Slo-*

⁵ Vojenský historický archiv Bratislava (dále jen VHA Bratislava), f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.113, 200.114, 200.146, 200.149, šk. 91, 100.444.

⁶ VHA Bratislava, f. Zemské vojenské veliteľství Bratislava 1919 - 1939, šk. 177, inv. č. 1066, Telegramy.

vensko a naše jednotky ze Slovenska stáhnout do historických zemí a to i s materiálem, který alikvotně nepatří Slovensku.“ Dále přikázal, že až do definitivní úpravy velitelských vojenských poměrů na Slovensku prozatímně velitelství podléhají slovenské vládě. Velitelé měli zabránit tomu, aby vojáků české národnosti bylo se zbraní používáno proti Slovákům, a učinit v dohodě s Čatlošem, aby nedocházelo mezi Čechy a Slováky k incidentům. Zemské vojenské velitelství v Bratislavě ihned informovalo velitelství sborů a rovněž si od nich do večera 15. března vyžádalo návrhy, jak řešit odchod jednotek ze Slovenska do českých zemí. Čatloš však nemohl připustit, aby se situace vyvíjela naznačeným směrem, neboť ze Syrového zámyslu vyplývalo, že se ze Slovenska mají stahovat celé jednotky československé armády i s vojenským materiálem a na Slovensko mají přicházet neorganické skupiny vojáků slovenské národnosti z českých zemí. Čatloš potřeboval získat velitelskou pravomoc. Velitelství sborů totiž ve smyslu Syrového záměru začala konat. Velitelství VI. sboru předložilo 15. března v podvečer telegramem návrh s předpokládanými počty personálu a materiálu pro odsun: horský Peší pluk č. 3 Poprad (102 mužů a 240 tun materiálu pro 25 krytých a 23 otevřených vagonů), Peší pluk č. 16 Prešov (72 mužů a 438 tun materiálu pro 83 vagonů), Peší pluk č. 37 Levoča (170 mužů a 400 tun materiálu pro 70 krytých a 45 otevřených vagonů), Dělostřelecký pluk č. 202 Kežmarok (64 mužů a 750 tun materiálu pro 70 krytých a 160 otevřených vagonů), zároveň chtělo předložit dodatečně návrh na převzetí mužstva české národnosti od útvarů 11. a 12. divize (z Podkarpatské Rusi), jakmile mu budou počty známy.⁷ Z velitelství VI. sboru také směřoval do Prahy prostřednictvím zemského vojenského velitelství v Bratislavě 15. března o 18. hod. telegram, kterým se velitelství dožadovalo vydání dispozic pro odsun gážistů VI. sboru do českých zemí s určením, zda se gážisté VI. sboru přemístí k některému sboru v českých zemích (např. od VI. sboru k II. sboru, od V. sboru k III. sboru apod.) nebo zda se mají odebrat na dovolenou a hlásit se u nejbližšího velitelství sboru nebo posádkového velitelství (v českých zemích – pozn. O. P.), aby byla podchycena jejich evidence a byly jim vydány další dispozice.⁸

Čatloš mohl využít toho, že podřízená velitelství, zejména velitelé různých stupňů, nebyla řádně seznámena se Syrového pokynem ohledně prozatímního podřízení velitelství československé armády na Slovensku slovenské vládě a mohl na zemském vojenském velitelství v Bratislavě konat ve vlastní režii a velitele postavit před hotovou věc. Tak se zrodil rozkaz v českém jazyce, který pod hlavičkou „*Zemského vojenského velitelství Bratislava*“ s datem 15. března 1939 podepsal pplk. Čatloš bez označení své ministerské funkce, ale v němž se oznamovalo, že „*minister národnej obrany v Bratislave*“ je zároveň krajinským (rozuměj zemským) vojenským velitelem a v jeho nepřítomnosti ho v této funkci zastupuje škpt. děl. Benedikt Dúbravec,⁹ přičemž dosavadní krajinský (rozuměj zemský) vojenský velitel div. gen. Hugo Vojta se stává poradním orgánem nového krajinského vojenského velitele. Čatloš zároveň nařídil, že všichni příslušníci krajinského vojenského velitelství zůstávají až na další rozkaz na svých místech a konají dále svoje úkoly.¹⁰ Dosavadnímu náčelníkovi štábu

⁷ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany 1939 – 1945, Spisy tajné, šk. 2, 22.023.

⁸ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.025.

⁹ Dúbravec byl určen do funkce velitele 3. rychlé divize, díky svému zadělení při Čatlošovi funkci velitele divize fakticky nevykonával (tzv. služebně vzdálen, nepřítomen), takže ho zastupoval škpt. jazd. Štefan Hrubisko jako dočasný náčelník štábu (velitelství divize přešlo již 1. dubna 1939 do likvidace). VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 4, 200.826.

¹⁰ Na zemském vojenském velitelství v Bratislavě sloužilo k 15. březnu 1939 celkem 28 důstojníků, z toho pouze jeden slovenské národnosti v hodnosti štábního kapitána pěchoty, ze 4 rotmistrů byl jeden slovenské národnosti v hodnosti rotmistra kancelářské služby, přidělení sem byli i 2 dělesloužící poddůstojníci, oba Slováci, ve zbytku 35 příslušníků mužstva najdeme 22 Slováků. VHA Bratislava, f. Krajinské vojenské veliteľstvo Bratislava január – jún 1939, šk. 6, 22.132.

(plk. gšt. Bedřich Kratochvíl – pozn. O. P.), dále štábu a všem složkám krajinského vojenského velitelství rozkázal, aby se o rozhodnutí obraceli na něho jako nového krajinského vojenského velitele nebo jeho zástupce.¹¹ Zůstává naprosto symptomatické, že tento rozkaz byl publikován ve slovenském jazyce pod hlavičkou „*Krajinského vojenského veliteľstva Bratislava*“ s datem 16. marca 1939 s podpisem Čatloše jako krajinským vojenským velitelem, ale s významnou změnou: Dúbravec zastupoval Čatloše nejen ve funkci krajinského vojenského velitele, ale i ve funkci ministra národní obrany.¹² Čatloš tak získal velitelskou pravomoc vůči velitelstvím československé armády na Slovensku a mohl s pevnější půdou pod nohama a se zády krytými slovenskou vládou konat. Rozhodl se však zejména využívat svou státně-politickou funkci ministra a nikoliv krajinského vojenského velitele, a to i vůči příslušníkům československé armády jiné než slovenské národnosti, když věděl, že Praha je srozuměna s podřízením velitelství na Slovensku slovenské vládě. Musíme si uvědomit, že Čatloš byl v hodnosti podplukovníka stavovské skupiny generálního štábu a byl by tak nižším vůči vojenským osobám, jejichž hodnost byla vyšší než jeho. Ve funkci krajinského vojenského velitele však byl představeným, bez zřetele na hodnost, kterému příslušelo podle zvláštního rozkazu právo udělovat rozkazy vyplývající z této jeho funkce, ale mělo to jeden háček – jako vojenská osoba by musel uvádět (a podle potřeby i uváděl) svou hodnost podplukovníka generálního štábu. Funkce ministra národní obrany však Čatlošovi skýtala možnost se podobné nesnázi vyhnout, neboť i ministr národní obrany, který dokonce není vojenskou osobou a nemá žádnou hodnost, je představeným všech vojenských osob. Čatloš také nechal podepisovat rozkazy náčelníkem štábu, kterým se stal škpt. gšt. Štefan Tatarko. Pod hlavičkou krajinského vojenského velitelství tak činil jako náčelník KVV a pod hlavičkou ministerstva národní obrany tak činil jako náčelník MNO. Výstupy z velitelství se označovaly jako nařízení, rozhodnutí nebo rozkazy a výstupy z ministerstva jako výnosy, ale hektická doba způsobila, že z Bratislavy často odcházely telegraficky dálnopisem, nebo se některé záležitosti kvůli nebezpečí z prodlení vyřizovaly i telefonicky či ústně.

Nástup slovenského důstojnického sboru

Zprávy se šířily, jak je ve vypjatých chvílích zvykem, éterem. V tomto ohledu jsou klíčové dva Čatlošovy rozhlasové projevy, jeden z 14. března a další z 16. března, které odrážejí posilování jeho postavení vůči československé armádě na Slovensku. V prvním projevu zaznělo: „*Ako slovenský minister národnej obrany obraciam sa týmto na vojakov, rotmajstrov a dôstojníkov tak Slovákov ako i Čechov na Slovensku. Vyhlásenie samostatného slovenského štátu zasiahlo hlboko do doterajšieho vojenského poriadku. Vojakom nebolo dovolené politizovať. To isté žiadam i pre budúcnosť. Vojsko nesmie kritizovať nastalé pomery. Ako nástroj vládnej moci musí poslúchať túto moc. V poslušnosti a v rozvahe budeme môcť správne vyriešiť otázku vojenskej rozluky. V záujme každého jednotlivca i celku je, aby čakal na rozkaz.*“ Čatloš tak zůstával na pozicích Syrového, ale vzápětí pokračoval: „*Vyzývam dôrazne každú vojenskú osobu na Slovensku, aby sa chránila sabotáže, najmä*

¹¹ VHA Bratislava, f. Krajinské vojenské veliteľstvo Bratislava január – jún 1939, šk. 13, 11.399.

¹² VHA Bratislava, f. Zbierka „53“, fasc. 53/39-109/1, Krajinské vojenské veliteľstvo, Domáci rozkaz č. 17/1939, čl. I, KVV. – Bratislava – úprava velenia. Není zřejmé, jak zastupování Čatloše jako ministra bylo myšleno. Ministr národní obrany je členem vlády, jemuž je svěřeno vedení veškerých záležitostí resortu národní obrany. Ve vládě a ve vedení resortu národní obrany může ministra zastupovat pouze člen vlády. Jiný funkcionář ministerstva, kterého k tomu ministr určí, může ministra zastupovat pouze v řízení úřadu. Bývalý velitel slovenského letectva pplk. let. Ján Ambruš, který v pozdním létě 1939 emigroval, označil Dúbravce za důvěrníka Vojtecha Tukey: „*Tento dôstojník rozhodoval s veľvoľne o mnohých veciach a kontroloval ministerstvo národnej obrany.*“ CHYTKA, V. Stanislav – VALIŠ, Zdeněk. Generálplukovník Ján Ambruš. In: *Vojenská história*, 2003, roč. 7, č. 1, s. 100.

v zásobovaní a vo finančných veciach. S akou ohľaduplnosťou budeme pokračovať oproti tým, ktorí majú porozumenie pre nezbytnosť dnešnej doby, s takým dôrazom budeme pokračovať v stíhaní proti záškodníkovi a zlomyseľníkovi. Najtuhšia disciplína vo vojsku na Slovensku bude vecou samozrejmom a bezpodmienečnou. Slováci, vojaci, odo dneška sami preberáte zodpovednosť za svoj štát a život slovenského národa, preto slúžte verne, oddane a s najväčším oduševnením! Češi, ktorí ste vykonali pre Slovensko záslužnú prácu, budú uistení, že vám Slovensko bude navždy povďačné! Všetkým vojakom prevolávam slovenské Na stráž!.“¹³ Čatloš se zcela logicky obracel na vojáky československé armády, jiná neexistovala, ale v jejím rámci vojáky slovenské národnosti nenechal bezprizorní. Následovala proto ministerská výzva všem vojenským posádkám na Slovensku, aby se ihned shromáždilo mužstvo a gážisté slovenské národnosti a byla provedena přísaha, která by podřídila tyto vojáky slovenské vládě a touto vládou ustanoveným velitelům. „V každé posádce převezme nejstarší vojenská osoba slovenské národnosti ešte dnešného dňa (15. března 1939 – pozn. O. P.) velenie, ručí za úplný poriadok a nedopustí, aby došlo k akémukoľvek incidentu. Chod služby aj vojenského zásobovania nesmie byť ohrozený, všetky transporty západne od údolia Váhu od Žiliny po Trenčín a západne Malých a Bielych Karpát sú zakázané.“¹⁴ Čatloš „československou“ pozici, i když slábnoucí, zachoval i v následujícím rozhlasovém projevu: „Dnešné moje slová adresujem tým, ktorí sú povolani likvidovať doterajší stav vo vojsku. Platia ony i osobám, ktoré sa tejto likvidácie aktívne a pasívne zúčastnia. Do týždňa chceme mať odsunuté mužstvo českej národnosti, ktoré nastúpilo svoju vojenskú prezenčnú službu z Čiech a z Moravy. Do dvoch týždňov chceme mať vyriešenú otázku mužstva českej národnosti, ktoré prišlo na vojnu na Slovensko. Do dvoch týždňov mienime odsunúť do Čiech a na Moravu vojenských gážistov českej národnosti. Kto s týchto dôstojníkov a rotmajstrov ako i civilných zamestnancov zostane na Slovensku, bude otázkou najbližšej doby. Dnes odchádza (tj. 16. března 1939 – pozn. O. P.) v tejto veci komisia do Brna a do Prahy. Všetci odídu za hranice Slovenska ako demobilizovaní, teda beze zbrane. Slovenské vojenské osoby sa odo dneška rozoznávajú tým, že nosia na čapiciach slovenskú trikolóru. To nesmie znamenať príčinu a možnosť akéhokoľvek bezprávia oproti iným. Každý prečin proti tomuto poriadku sa v zárodku potlačí a prísne potresce. Prosil som o to i hlavného veliteľa HG a ministerstvo vnútra.“ Čatloš pokračoval: „Disciplína vo vojsku sa nesmie porušiť. Ba práve naopak, musí sa len teraz príkladne zaviesť. Symbolom toho je pozdrav. Zdraviť musí každý nižší vyššieho i naďalej bez ohľadu na národnosť a zaradenie. Vzájomný pomer musí byť zvlášť od terajška čo najkorektnější. Prehmaty na oboch stranách sa budú stíhať a nariaďujem všetkým vojenským veliteľom Slovákom, aby ich s celou váhou svojej moci znemožňovali.“¹⁵

Rozhlasové výzvy jsou jedna věc, něco jiného je vojenská subordonace v podobě rozkazů, které mají jednu „pozoruhodnou“ vlastnost: směřují seshora dolů a to s časovou prodlevou. Přidružuje se k nim ještě jeden důležitý moment: jak jejich obsah reálně naplnit. Nechme hovořit fakta. Chcete vyměnit velitele české národnosti za Slováky, ale nemáte je. Máte shromáždit vojenské osoby slovenské národnosti a nechat je přísahat, ale to vlastně tak úplně nejde, buď nejsou všechny přítomny, nebo se trouší z českých zemí a často se rozcházejí do svých domovů, takže hromadíte výzvy k nástupu služby, až musíte ty „opomnělé“

¹³ Slováč, 1939, roč. 21, č. 63, (16. marec 1939), s. 2, Rozhlasová výzva ministra národnej obrany. Existuje koncept Čatlošova rozhlasového vystúpení, ktorý se v některých drobných detailech liší od publikovaného textu v denním tisku. Co bylo podstatné, zůstalo však zachováno. HALLON, Ludovít a kol. *Kronika Slovenského štátu 1939 – 1941*. Praha: OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, s.r.o., 2019, s. 21.

¹⁴ Slováč, 1939, roč. 21, č. 63, (16. marec 1939), s. 3, Sme v pohotovosti!.

¹⁵ Slováč, 1939, roč. 21, č. 65, (18. marec 1939), s. 3, Poriadok do slovenského vojska.

nechat stopovať četníctvom.¹⁶ Umíte zakázať nošenie nepredpepsaného označení (odznakov), ale nemáte čím hodnotne nahradiť československé symboly. Necháte odzbrojiť vojáky české národnosti a separujete je, ale vojenské úkoly ve zbrani musejí vykonávať nováčci – Slováci bez jakéhokoli rádného výcviku a zažitých disciplíny. Čatloš obdržel od slovenskej vlády jednoznačné politické zadanie: „*velenie vyšších veliteľstiev, útvarov a ústavov príde do rúk dôstojníkov Slovákov*“.¹⁷ Jeho ďalšie kroky sa tak týkali veliteľského ovládnutia československého vojenského organizmu dislokovaného na Slovensku. Čatloš proto jako ministr musel vydat rozkazy k převzetí velení všech útvarů a služeb (vojenských těles, oddílů, setnin apod.) služebně nejstaršími důstojníky zbraní a služeb slovenské národnosti. Kde se jich však nedostávalo, zůstali ve funkcích dosavadní velitelé, ale dosavadní velitelé i po převzetí jejich funkcí slovenskými kolegy měli zůstat k dispozici novým velitelům a být jim tak nápomocni, jak jim přikazuje jejich vojenská čest, což se ovšem týkalo všech důstojníků a rotmistrů bez ohledu na národnost, kteří měli i nadále vykonávat službu podle předpisů.¹⁸ Čatloš to zdůraznil již ve svém prvním rozhlasovém projevu 14. března večer: „*Službu predbežne koná každý podľa rozkazov predstavených, bez ohľadu na národnosť*“.¹⁹ Není divu, že Čatloš takto postupoval, neboť musel čelit delikátní situaci na západě v podobě okupace části území oddílů německé Wehrmacht,²⁰ a nevyzpytatelnou, ale o to výbušnější situaci na východě v podobě provokací oddílů maďarského Honvédu. K tomu vydal 15. března 1939 jako ministr vyhlášku (rozkaz) určenou okresním náčelníkům vybraných východoslovenských okresů, aby do činné služby nastoupili všichni důstojníci, rotmistři a mužstvo nejmladších 5 ročníků I. zálohy zdržující se v příslušném okrese (vyjma určených státních institucí), a to slovenské národnosti.²¹ Následně přijal jako ministr 16. března 1939 první personální opatření v osobním stavu důstojníků, když přeřadil skupinu čtyř důstojníků slovenské národnosti (škpt. pech. Karol Pekník, škpt. jazd. Ján Krnáč, škpt. del. Koloman Brezány a kpt. del. Viliam Kanák), absolventů československé Vysoké školy válečné v Praze, do stavovské skupiny důstojníků generálního štábu, aby posílil řídicí kádr budoucího slovenského důstojnického sboru.²² Čatlošovi se také podařilo zakročit u němec-

¹⁶ Ministerstvo národní obrany v Praze 16. března 1939 rozhodlo: „*Vojenské gážísty a mužstvo slovenské národnosti odešlete k nejbližším vojenským velitelstvím na Slovensku*.“ Stejně platilo i pro Rusíny („Karpatské Ukrajince“). Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (dále jen VÚA – VHA Praha), f. Ministerstvo národní obrany – Hlavní štáb, 4. oddělení etapní 1919 – 1939, kart. 384, č.j. 1162, č.j. 10.616. Na slovenské straně nechyběla hlášení: „*vojaci slovenskí prichádzajúci z Čech po príchodu na Slovensko rozchádzajú sa po domovoch*.“ Všechna okresní a posádková velitelství proto měla zajistit, aby navrátilí se ihned nastoupili službu podle druhu zbraní v nejbližší posádce, mužstvo od jezdeckta v nejbližší posádce u pěchoty nebo dělostřelectva, mužstvo protiletadlového dělostřelectva u dělostřelectva. VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.107. „*Príslušníci Slovenska, ktorí sa vrátili z Protektorátu a Podkarpatskej Rusi, nadsluhujú dobu, ktorá uplynula medzi ich návratom a vstupom do slovenskej armády. Vstup do slov. [enskej] armády mal byť do 10/4.1939*.“ VHA Bratislava, f. Pešie pluky 1 – 4 (1939 – 1944), šk. 1, Peší pluk 4, Denný rozkaz, č. 176/1939, čl. 4, Výkaz zameškanej doby prez. služby – predloženie.

¹⁷ VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 3 – Veliteľstvo divíznej oblasti 2 (1939 – 1944), šk. 6, inv. č. 6/19, Dôverný rozkaz č. 1/1939, čl. C-3, *Důstojníci – Slováci – hlásenie*.

¹⁸ VHA Bratislava, f. Krajinské vojenské veliteľstvo január – jún 1939, šk. 6, 22139, 22140.

¹⁹ HALLON, *Kronika Slovenského štátu*, s. 21.

²⁰ Zůstává paradoxem, že postupující oddíly německé armády okupující poměrně velkou část západoslovenského území přiléhajícího k historickým českým zemím vlastně posloužily Čatlošovi i k zastavení jakýchkoli plánovaných transportů útvarů československé armády i s alikvotním množstvím vojenského materiálu z vnitrozemí Slovenska na západ(!).

²¹ VHA Bratislava, f. Krajinské vojenské veliteľstvo január – jún 1939, šk. 8, 22558.

²² VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.130.

kého velitelství *Heeresgruppe 5*, jehož některé jednotky okupovaly i část západoslovenského území, a vymoci propuštění 75 mladších slovenských důstojníků, kteří jako frekventanti aplikačního kurzu důstojníků zbraní byli internováni ve Vojenské akademii v Hranicích na Moravě a nakonec odesláni 18. března 1939 do Žiliny, aby urychleně po skupinách byli dáni k dispozici jednotlivým velitelstvím sborů. Na velitelství V. sboru připadlo 15, na velitelství VII. sboru 25 a velitelství VI. sboru 20 důstojníků, v Bratislavě zůstalo 15 z nich.²³ Na druhé straně ministerstvo národní obrany v Praze vymazalo ze stavu generálů zbraní a důstojníků generálního štábu 9 Slováků: div. gen. Rudolf Viest, pplk. gšt. Ferdinand Čatloš, pplk. gšt. Augustín Malár, mjr. gšt. Štefan Jurech, škpt. gšt. František Milan Borský, škpt. gšt. Emil Novotný, škpt. gšt. Štefan Tatarko, kpt. gšt. Ladislav Lavotha a kpt. gšt. Viliam Talský.²⁴

Nutno zdůraznit, že bývá rozdíl mezi tím, být ustanoven velitelem, nebo ujmout se funkce velitele, nebo převzít velení. Na většinu vyšších velitelství a klíčových útvarů byli vysláni bývalí českoslovenští legionáři, významnou výjimku představoval mjr. gšt. Štefan Jurech jako Haššíkův exponent.²⁵ U velitelství V. sboru (stanoviště velitele v Trenčíně) došlo k předání velitelství sboru 18. března 1939 důvěrným rozkazem, který byl vydán v češtině: „*Na rozkaz Slovenské vlády předávám dnešním dňem velení V. sboru mjr. gšt. Štefanu Ju r e c h o v i.*“ Učinil tak v zastoupení velitele sboru div. gen. Jiří Hudeček, který zároveň vyslovil uznání Čechům za jejich důstojný postoj za posledních tragických událostí jako svědectví dobrých vojenských ctností a vyspělosti československé armády a zároveň popřál „*všem Čechům, Slováckům i karpatským Ukrajincům do budoucna plného zdaru.*“²⁶ Velitelství VII. sboru se stanovištěm v Banské Bystrici přebíral z rukou div. gen. Josefa Mánka mjr. pech. Ján Imro, který si nově k ruce ponechal kpt. del. Milana Vesela jako náčelníka štábu, ale následně doplnil postupně svůj štáb některými dalšími slovenskými důstojníky. Mjr. del. Ján Dimitrij Krenčej mu dělal zástupce a zároveň náčelníka štábu, zatímco kpt. del. Milan Vesel se ujal funkce velitele dělostřelectva, kpt. dopl. Oskar Lichner vedl 1. oddělení a kpt. jazd. Július Nosko zase 2. oddělení. Zbytek slovenských důstojníků byli sami mladí důstojníci v hodnosti poručík.²⁷ Zajímavá situace nastala u velitelství VI. sboru se stanovištěm v Spišské Nové Vsi, kde pplk. gšt. Augustín Malár přebíral velení 16. března 1939 důvěrným rozkazem, který byl vydán ve slovenštině: „*Podľa ustanovenia vlády Slovenska som poverený prevzatím veliteľstva VI. sboru. U tohoto veliteľstva započal som dnešným dňom s prevzatím funkcie a do úplného prevzatia spolupracujem s bývalým veliteľom sboru t.j. s generálom Mézлом.*“ Div. gen. Ondřej Mézl také tento důvěrný rozkaz spolupodepsal.²⁸ Vojenská kronika nastalé změny přibližuje následovně: „*Ráno (15. března 1939 – pozn. O. P.) prichádza pplk. gšt. August Malár ako zástupca slovenskej vlády k VI. sboru, ale po niekoľkých hodinách je telegraficky vyrozuměný MNO, že je menovaný veliteľom tohoto sboru a že má prebrať celú jeho agendu.*“ Objevují se poplašné zprávy, že se maďarští vojáci seskupují na slovenské východní hranici a tuto překračují. Pod tlakem těchto zpráv Malár požádá Mézla, „*aby ďalej viedol sbor, kým sa situácia nevyjasní, nakoľko v krátkej dobe sa nemohol ani pri najlepšej vôli podrobne zasnvať do pomerov. Po obede sa však ukázalo, že*

²³ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.030, 200.031, šk. 3, 200.757.

²⁴ VÚA – VHA Praha, f. Ministerstvo národní obrany – Hlavní štáb, 3. oddělení operační 1919 – 1939, kart. 380, č.j. 402.

²⁵ ŠVANDA, Petr. Důstojník troch armád. In: *Hobby Historie*, 2018, roč. 9, č. 3 (43), s. 37.

²⁶ VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 1 – Veliteľstvo divíznej oblasti 1 (1939 – 1945), šk. 90, inv. č. 90/176/1, Důvěrný rozkaz č. 9/1939, čl. C-69, *Předání velitelství sboru* a čl. C-70, *Uznání Čechům*.

²⁷ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 5, 201.254.

²⁸ VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 3 – Veliteľstvo divíznej oblasti 2 (1939 – 1944), šk. 6, inv. č. 6/19, Důvěrný rozkaz č. 1/1939, čl. C-1, *Veliteľstvo VI. sboru – prevzatie velenia*.

*tieto zprávy byly čiastočne vymyslené. Div. gen. Mézl fungoval potom ešte asi dva dni ako technický poradca.*²⁹ Mézl a Malár si spoločne 16. března s ohledem na hladký průběh přebírání a odevzdávání velení a k zabránění anarchie telegraficky vyžádali jména důstojníků, kteří by přicházeli do úvahy jako velitelé podle stanovených kritérií. „*Podľa takto predloženého soznamu určí – ustanoví priamo veliteľ sboru prísl.[ušného] veliteľa. Až do tejto doby kým nebude veliteľom sboru ustanovený nový veliteľ velí veliteľ terajší.*“³⁰

A tak bychom mohli pokračovať,³¹ ale nahradit dosavadní velitele jejich nástupci z řad důstojníků slovenské národnosti na všech velitelských místech až do setnin prostě nešlo.³² V tom se značně lišila situace na západě Slovenska od té na východě, a to od posádky k posádce. Svou roli sehrála, jak si na některých případech ukážeme, i vzdálenost od Bratislavy, když často záleželo na tom, jak si kdo vyložil rozhlasové výzvy, či obsah rozkazů předávaných dálnopisem nebo pokynů sdělovaných telefonicky, nemůžeme opominout ani vměšování místních činitelů, většinou z řad Hlinkovy gardy, časovou prodlevu způsobila mnohdy absence důstojníka požadované kvalifikace.³³ Připomeňme si proto, jak přebírání velení v některých posádkách a útvech probíhalo. Posádkovým velitelem v Bratislavě byl div. gen. Miloš Žák.³⁴ Funkci velitele na tamním velitelství 9. divize a v tamní posádce převzal

²⁹ LACKO, Martin (ed.). *Zrod Slovenského štátu v kronikách slovenskej armády*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2010, s. 23 – 24.

³⁰ VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 3 – Veliteľstvo divíznej oblasti 2 (1939 – 1944), šk. 6, inv. č. 6/19, Důvěrný rozkaz č. 1/1939, čl. C-3, *Důstojníci – Slováci – hlášení*.

³¹ Seznámit se s jmény nových velitelů vyšších velitelství či útvarů lze in BYSTRICKÝ, Jozef. K niektorým súvislostiam vzniku a počiatkov výstavby armády Slovenského štátu. In: BYSTRICKÝ, Valerián – MICHELA, Miroslav – SCHVARC, Michal et al. *Rozbitie alebo rozpad?: Historické reflexie zániku Česko-Slovenska*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010, s. 496; BYSTRICKÝ, Jozef. Československá armáda na Slovensku po Mnichovskej dohode a Viedenskej arbitráži (október 1938 – marec 1939). In: UHRIN, Marian (ed.). *Slovensko 1938 : Československo v zovretí mocností*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2019, s. 26.

³² K situaci v posádce Bratislava srov. PEJS, Oldřich. Vojáci v ulicích Bratislavy. In: *Vojnová kronika*, 2019, roč. 8, č. 1, s. 20.

³³ Po převzetí velení Sborové zbrojnice č. 7 v Bratislavě, funkci velitele předal mjr. tech. zbroj. Jan Alexander a převzal ji por. tech. zbroj. Štefan Slauka, bylo ministerstvu národní obrany v Bratislavě teprve deset dnů po vyhlášení samostatného slovenského státu hlášeno: „*Odovzdané a prevzaté byly: mobilizační plán, tajné /mobilizační/ knihy, důvěrné, tajné /mobilizační/ věci podla soznamu, razítka, razidla a pečatidlo so štátným znakom podla inventára a peňažité zálohy podla predpisu H-III-1, čl. 230. Závady pri predaní a prevzatí neboly shledané žiadne. O odovzdaní a prevzatí bola napísaná zápisnica.*“ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.314. Slauka se označil za zatímního velitele zbrojnice a nastínil, že sice může zajistit se zbylým personálem velmi omezený chod služby za nynějších přechodných poměrů, ale už tak nebude schopen činit při normálním chodu služby, neboť funkce, které jsou normálně obsazené kvalifikovanými důstojníky, jsou nouzově obsazené příslušníky mužstva, civilními řemeslníky, nebo dokonce pomocnými dělníky(sic!). VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 3, 200.620.

³⁴ Generálové české národnosti v posádce Bratislava a další důstojníci: arm. gen. Josef Votruba, bývalý zemský vojenský velitel, funkci prozatímně vykonával div. gen. Hugo Vojta, div. gen. Miloš Žák (velitel posádky Bratislava), brig. gen. Jaroslav Eminger (velitel Rychlé divize č. 3), plk. jezd. Alois Zapletal (velitel jezdecké brigády), plk. pěch. Václav Kučera (velitel motobrigády), brig. gen. Jan Beneš (zástupce velitele 9. divize), pplk. gšt. Vincenc Maria Koblitz (náčelník štábu 9. divize), plk. děl. Karel Kloboučník (velitel divizního dělostřelectva), plk. pěch. František Vondráček (velitel Pěšího pluku č. 23 „*Amerických Slovákov*“), plk. gšt. Eduard Horák (velitel Pěšího pluku č. 33 „*Doss’Alto*“), plk. gšt. František Walter (velitel Pěšího pluku č. 39 „*Výzvědný generála Grazianiho*“), plk. děl. Petr Novák (velitel Dělostřeleckého pluku č. 9 „*T. G. Masaryka*“), plk. žen. František Vondrouš (velitel Ženíjního pluku č. 3), plk. žen. Antonín Šlejmar (velitel Ženíjního pluku č. 4), plk. žen. Ing. Josef Klicpera (velitel Ženíjního pluku č. 6).

z rozkazu Čatloše 15. března škpt. del. Štefan Majerčík.³⁵ „Z rozkazu p. ministra Národnej obrany Slovenského štátu dňom 15. marca t. r. prevzal som funkciu veliteľa posádky Bratislava.“³⁶ Majerčík jako velitel 9. divize také 15. března podřízeným útvarům a posádkovým velitelstvím oznámil: „Minister nár. obr. Slovenska ustanovil veliteľom V. sboru mjr.gšt. Jur e c h a.“ Na rozkaz velitelství V. sboru z téhož dne si od podřízených útvarů a posádkových velitelství vyžádal jména nových velitelů, hlášení se podávalo telefonicky.³⁷ Velení posádky v Trnavě a po taktické stránce jednotek Pěšího pluku č. 23 „Amerických Slovákov“ převzal 15. března kpt. pech. Emil Koléner, po stránce administrativní se tak mělo stát až po příchodu dostatečného počtu záložních důstojníků.³⁸ Velitel Pluku útočné vozby č. 3 v Turčianskom Svätom Martine plk. pěch. Alexander Fusek se své velitelské role zhostil již 14. března, kdy vydal zvláštní rozkaz ve slovenštině, ve kterém poblahopřál příslušníkům pluku – Slovákům k vyhlášení samostatnosti Slovenska a požádal Slováky i Čechy „ako Váš doterajší veliteľ, aby ste v tejto vážnej, historickej chvíli zachovali klud a najväčšiu kázeň.“ Fusek si byl zároveň vědom zlomových okamžiků v působení armády na Slovensku, a proto všechny zavázal nejen odpovědností vůči armádě (československé – pozn. O. P.), ale také vůči samostatnému slovenskému státu: „Budeme všetci plniť na mieste všetky svoje povinnosti tak, ako nám to káže časť a vedomie odpovědnosti vůči armáde a slovenskému štátu.“ Neopomenul zdůraznit svou velitelskou pravomoc: „čakajte len mojích rozkazov.“³⁹ O den později dopoledne 15. března došlo k převzetí velení pluku škpt. pech. Štefanem Čánim a velení praporů a rot dalšími slovenskými důstojníky.⁴⁰

Ve Vojenské továrně č. 5 v Zemianskych Kostolanoch převzal velení 15. března npor. tech. zbroj. Ing. Štefan Krátky, který také přísahal 2 poručíky, 1 rotného a 1 dělesloužícího četaře slovenské národnosti a započal přebírat dokumenty související s velitelskou agendou a agendou hospodářské správy.⁴¹ Jiná situace nastala ve Vojenské továrně č. 4 v Žilině, kde 15. března dosavadní velitel mjr. tech. zbroj. Ing. Alois Kohlík zaslal Čatlošovi blahopřejný telegram, ve kterém mu všichni důstojníci, rotmistři a zaměstnanci, a to jak Slováci, tak Češi, slíbili „oddanosť Slovenskému štátu a slovenskej armáde“.⁴² U Telegrafního praporu č. 3 v Novom Meste nad Váhom to dosavadní velitel pplk. tel. Hynek Pomahač nevydržel (neměl dosud čas si uspořádat svoje osobní věci před nuceným odchodem ze Slovenska), a když se určený důstojník kpt. tel. Ing. Štefan Závodný navzdory opakovanému rozkazu ministerstva národní obrany v Bratislavě do 23. března k převzetí velení nedostavil, proto

³⁵ Majerčík, kmenově zadělen u Dělostřeleckého pluku č. 54 a přidělen k Hlavnímu velitelství Hlinkovy gardy, se k funkci velitele divize dostal pouze díky tomu, že onemocněl původně vybraný mjr. pech. Ladislav Bodický. VHA Bratislava, f. Zemské vojenské velitelství Bratislava 1919 – 1939, šk. 177, inv. č. 1066, Telegram č. 754, 14. března 1939.

³⁶ VHA Bratislava, f. Posádkové velitelstvo Bratislava 1937 – 1939, šk. 7, Rozkaz č. 24/1939, čl. 1, Škpt.del. Štefan Majerčík – převzetí velenia posádky. Posádkovou dozorčí službu vykonávali až do 18. března dříve určení důstojníci, následně až do 20. března byli do této služby i nadále určeni důstojníci české národnosti, teprve 21. března se jí chopil škpt. pech. Ján Černek, důstojník slovenské národnosti.

³⁷ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.024. Majerčík poslal veliteľství 9. divize 13. dubna 1939 do likvidace, kterou však ministerstvo národní obrany v Bratislavě označilo za předčasnou, neboť velitelství divize se původně mělo stát zárodkem *Vyššieho veliteľstva 4* v Bratislavě. VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 5, 201.131.

³⁸ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.056.

³⁹ VHA Bratislava, Zbierka „55“, fasc. 55-59-2, *Zvláštny rozkaz veliteľstva pluku útočnej vozby 3*, 14.3.1939.

⁴⁰ LACKO, *Zrod Slovenského štátu*, s. 103.

⁴¹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.006.

⁴² VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.029.

funkci musel převzít přítomný ppor. tel. v zál. Jozef Šimko jako jediný důstojník slovenské národnosti.⁴³ Ve vojenském hřebčíně v Horných Motešiciach se velení 15. března chopil a přísahu mužstva slovenské národnosti provedl místní gardista Michal Kiška, který byl poručíkem ženijního vojska v záloze a zároveň se deklaroval jako velitel 2. setniny 2. praporu 6. pluku Hlinkovy gardy. Celou správu a odborný provoz hřebčína však pro jistotu ponechal v dosavadních rukou (velitel ústavu mjr. rem. Hanuš Keil).⁴⁴ Po obdržení zprávy o situaci v hřebčíně Bratislava konala a 22. března do Horných Motešic vyslala skupinu 5 slovenských vojáků, z nichž škpt. jazd. Ján Malár 23. března převzal velení ústavu a s vědomím Bratislavy si mohl na místě ponechat dostatečný počet českého personálu k zabezpečení normálního a hospodárního chodu ústavu.⁴⁵ Do posádky Hlohovec byl rozkazem hlavního velitele Hlinkovy gardy 15. března přidělen ppor. del. v zál. Karol Arvay, berní adjunkt u berního úřadu v Hlohovci. Velením posádky (a IV. praporu Pěšího pluku č. 7 „*Tatranského*“) byl na doporučení Hlinkovy gardy, městské rady a okresního úřadu s ústním souhlasem Bratislavy pověřen škpt. pech. Bohumír Kamir, důstojník české národnosti, Arvay se stal jeho pobočníkem. Kamir do funkcí velitelů rot IV. praporu povolal záložní důstojníky slovenské národnosti.⁴⁶ Posádkový velitel v Piešťanoch škpt. let. Karol Sojček musel k zajištění provozu tamního vojenského lázeňského ústavu povolat 21. března k dobrovolnému cvičení ve zbrani ppor. zdrav. v zál. MUDr. Štefana Kollára (vedoucí lékař lázeňského ústavu „*Pro Patria*“ Piešťany) jako velitele a por. pech. v zál. Roberta Svátka (bankovní úředník I. Trnavské banky, filiálka Piešťany) jako hospodáře.⁴⁷ Posádku v Dolnom Kubíne převzal 16. března kpt. pech. Ján Šmigovský. „*Velenie preberal slávnostne na námestí, kde nastúpila HG a súčasne aj záložní dôstojníci-Slováci.*“⁴⁸ Velitel Vojenského zdravotnického skladu č. 2 v Liptovskom Svätom Mikuláši plk. lek. PhMr. František Vrabec hlásil 16. března do Bratislavy, že rozkazu o převzetí velení důstojníky slovenské národnosti nemůže vyhovět. Ve skladu sloužilo 7 důstojníků lékárnictva, 4 rotmistři pomocného zdravotnictva a 1 rotmistr účetní, z nichž pouze šrtm. pom. zdrav. Emil Kapinay byl slovenské národnosti, ale neměl odbornou kvalifikaci. Povolán byl proto k vojenskému cvičení a k převzetí velení skladu na rozkaz posádkového velitele škpt. del. Elemíra Lendvaye na doporučení okresního velitelství Hlinkovy gardy ppor. lek. v zál. PhMr. Ondrej Hoffmann, který ve skladu do prosince 1938 konal prezenční službu.⁴⁹ Když si velení skladu 27. března převzal por. lek. v zál. PhMr. Vojtech Bojarský (německé národnosti), vzápětí hlásil do Bratislavy „*že na to sám nestačím, lebo v sklade som bol za pres.[enčnej] služby veľmi krátky čas, ináč som tu bol len na cvičení, takže s chodom služby a vôbec s činnosťou skladu nie som dosť oboznámený.*“ Bratislava mu proto ponechala u skladu na dobrovolném cvičení i nadále Hoffmanna.⁵⁰ Železniční traťový velitel škpt. gšt. František Borský se zase na ministerstvu národní obrany v Bratislavě 22. března dožadoval určení důstojníka, který by převzal velení expozitury železničního traťového velitelství v Prešově.⁵¹

⁴³ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.265.

⁴⁴ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.003.

⁴⁵ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.216.

⁴⁶ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.284.

⁴⁷ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.291.

⁴⁸ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 67, (21. marec 1939), s. 5, Nový posádkový veliteľ v Dolnom Kubíne.

⁴⁹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 2, 200.393.

⁵⁰ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 2, 200.533.

⁵¹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.239.

Zajištění zbrojních podniků na slovenském Pováží si nárokovaly obě strany, jednak slovenská, ale místo té československé nyní nastoupila německá, která projevila eminentní zájem o jejich chod a o jimi vyráběný vojenský materiál. Npor. tech. zbroj. Ing. Juraj Voda působil od 1. ledna 1939 u podniku Čs. zbrojovka a.s. Brno, závod Povážská Bystrica, jako přednosta Zbrojň technického úřadu č. 4. Na základě telefonického rozhovoru s Čatlošem a jeho zástupcem Dúbravcem 15. března převzal i vojenskou správu závodu a zajistil další výrobu pro vojenské i komerční zakázky, ale zastavil expedování vyrobeného vojenského materiálu (pušky vz. 24, pěchotní munice, dělostřelecké nábojnice). Pouze Voda a pomocný zřízenec Jozef Klímo byli slovenské národnosti, ale další 3 důstojníky a 10 rotmistrů české národnosti přidělené k úřadu Voda označil za spolehlivé.⁵² Bratislava mu také vystavila 19. března písemnou plnou moc, čímž ho ustanovila „*plnomocníkom vo veciach voj.[enské-ho] a komerčného materiálu, a výroby a odosielania voj.[enských] a komerčných výrobkov v tomto závode*“.⁵³ Jaké překvapení však musel Voda zažít, když závod v Povážské Bystrici obsadily 23. března německé oddíly SS, které 12. dubna vystřídali němečtí četníci.⁵⁴ Při Akciové společnosti, dříve Škodovy závody, závod Dubnica nad Váhom, působil Zbrojň technický úřad č. 10, jehož přednostou byl mjr. tech. zbroj. Jan Herrman. Působilo zde dalších 12 gážistů české národnosti. Němci si vynutili, aby v obou závodech zůstali čeští gážisté pod jejich patronací. Ministerstvo národní obrany v Bratislavě tak bylo nuceno odeslat 4. dubna do Dubnice nad Váhom a Povážské Bystrice (ale také do podniku „Techna“, priemyselné, obchodné a realitné podnikanie, spol. s r.o. v Novom Meste nad Váhom, který vyráběl filtry do plynových masek) telegramy, že dosavadní osazenstvo české národnosti zůstává na svých místech.⁵⁵ „*Medzi vládou slovenskou a nemeckou bola ujednaná písomná dohoda, že všetci úradníci a robotníci českej národnosti, slúžiaci na území Slovenska, musia byť ponechaní na svojich miestach tak dlho, pokiaľ nebudú miesto nich zapracováni náhradníci slovenskej národnosti. Tito zamestnanci českej národnosti nachádzajú sa pod ochranou nemeckej vlády a slovenská vláda je zaviazaná zaručiť sa za ich osobnú i právnu bezpečnosť ako i za bezpečnosť ich majetku.*“⁵⁶

Nucený odchod českého vojenského personálu

Praha, od 15. března 1939 v podmínkách německé okupace a pod jejím tlakem, ztrácela nad událostmi na Slovensku kontrolu. Německý tlak pocítila i Bratislava. Čatloš ve svém rozhlasovém projevu 14. března ještě v otázce vojenské rozluky avizoval: „*Rozhodnutie bude urobené vzájemnou dohodou Prahy a Bratislavy. Slovenská vláda chce v určitej, krátkej dobe túto vec rozumne skoncovat'. Nemusi sa preto nikto obávať, že mu bude ukrivdené a nemusí sa plašiť. Odpadly príčiny vzájomnej nevraživosti a rozlúčka nech je, kde toho bude treba, priateľskou.*“⁵⁷ Do Prahy proto zamířil Čatlošův pověřenec kpt. gšt. Viliam Kanák, který zde 17. března tlumočil, podle jeho slov německé požadavky, na okamžité odzbrojení vojenských osob české národnosti nalézajících se na území Slovenska a jejich převezení přes demarkační čáru (Němci zde měli nepochybně na mysli čáru oddělující okupované

⁵² VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.038.

⁵³ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.110.

⁵⁴ PEJS, Oldřich. Osud slovenských posádek v okupovaném západoslovenském území. In: *Vojenská história*, 2019, roč. 23, č. 1, s. 55 – 56.

⁵⁵ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 4, 200.802.

⁵⁶ VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo I – Veliteľstvo divíznej oblasti I (1939 – 1945), šk. 90, inv. č. 90/176/1, Dôverný rozkaz č. 10/1939, čl. B-72, *Zamestnávanie českých úradníkov a robotníkov – sdelenie MNO*.

⁵⁷ HALLON, *Kronika Slovenského štátu*, s. 21.

západoslovenské území od zbytku Slovenska – pozn. O. P.),⁵⁸ Kanák o tom vydal osobní svědectví: „*Za voj.[enskú] správu jednal v Prahe 17. marca kpt. gšt. Viliam Kanák o presťahovaní dôstojníkov, rotmajstrov a mužstva českej národnosti zo Slovenska do českých zemí a príslušníkov vojska slov.[enskej] národnosti z českých zemí na Slovensko. Výsledok jednania bol návrh osnovy vládneho nariadenia, ktoré slovenská vláda schválila 20. marca 1939 vo vládnom zasadnutí a podľa ktorého sa potom tiež evakuácia českých a slovenských vojenských príslušníkov previedla... Smysel tohoto nariadenia bola vzájomná reciprocity.*“⁵⁹ Veliteľstvom sborů byl již 16. března v 21.20 hod. vydán telegraficky rozkaz: „*Kde ešte neboli odzbrojení vojenské osoby českej národnosti, prevedte toto odzbrojenie okamžite. Zbrane zaistite vo vojenských skladištách.*“⁶⁰ Evakuace některých odzbrojených vojenských osob české národnosti se začala 17. března, neboť k odzbrojení mělo dojít do 12. hodiny tohoto dne. Po dohodě s německým velením a generálním konzulem v Bratislavě směřovaly vojenské transporty do shromaždišť (Sammelstelle) v Brně a v Olomouci. Pro uklidnění situace mezi vojenskými gážisty české národnosti byl na velitelství sborů 18. března v 12.20 hod. z rozkazu Čatloše odeslán telegram: „*Vládni činitelia Bratislavy a Prahy jednajú o modalitách odsunu ženatých gážistov a civilných zamestnancov voj.[enskej] správy s ich majetkom ako i slobodných s vlastným bytovým zariadením do historických zemí. Včas dostanete presné pokyny. Rozhlaste všetkým príslušníkom Čiech a Moravy.*“⁶¹ Slovenská vláda vzala 18. března na vědomí, že odsun důstojníků, rotmistrů a mužstva české národnosti se uskuteční 22. března⁶² a rozhodla, že ze státní služby se propustí všichni zaměstnanci, kteří nemají slovenské státní občanství. Výjimku měli tvořit pouze zaměstnanci, jejichž manželky jsou slovenské národnosti a zaměstnanci, jejichž ponechání je nezbytně nutné pro chod služby, přičemž jejich ponechání se musí individuálně projednat.⁶³ Na ministerstvu národní obrany v Bratislavě se začal žhavit dálnopis. Od Čatloše směřoval na velitelství sborů 18. března 16.30 hod. telegram: „*Všetci gážisti českej národnosti, podľa toho, ako sa uvolnia z doterajších svojich funkcií, prechádzajú do stavu súkromných osôb. Doporučte im preto, aby od tohoto času nosili občiansky oblek.*“⁶⁴ Na základě dalšího rozkazu se vojenské osoby české národnosti mohly přihlásit k další vojenské službě na Slovensku, a to buď k službě trvalé, nebo k službě dočasné. „*Veliteľstva, útvary a ústavy urobia súpis všetkých voj.[enských] osôb a civ.[ilných] zamestnancov vojenskej správy českej národnosti na Slovensku, ktoré majú blízky rodinný vzťah na Slovensku a hlásia sa dobrovoľne do služieb slovenskej armády.*“ Mimo jiné se sledovala doba vojenské služby strávená na Slovensku, důvod, proč chce zůstat na Slovensku, v jaké míře ovládá slovenštinu, samozřejmě stranou nezůstal rodinný stav a náboženství. Současně nejpozději do 24. března měl být vyhotoven i zvláštní seznam těch vojenských osob a civilních zaměstnanců, „*bez ktorých by nemohol byť zaručený hladký chod služby v slovenskej armáde. Takéto prípady náležite odôvodnite a majte na*

⁵⁸ VÚA – VHA Praha, f. Ministerstvo národní obrany – Hlavní štáb, 4. oddělení etapní 1919 – 1939, kart 384, č.j. 10.583.

⁵⁹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 117, 114.961.

⁶⁰ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 2, 200.596.

⁶¹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.069.

⁶² *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 66, (19. marec 1939), s. 1, Neporušená suverenita slovenského štátu.

⁶³ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.124.

⁶⁴ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.086. Čatloš nechal 21. března vyhotovit pro odcházející české důstojníky tzv. pochvalné dekrety, ve kterých jim jménem slovenského národa a jménem služby poděkoval, co v zájmu Slováků během své služby na Slovensku vykonali. VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.129.

*zreteli len skutočne nevyhnutelne potrebných ľudí.*⁶⁵ Následoval telegram: „Všetky vojenské osoby českej národnosti, ktoré nebudú prevzaté do služieb slovenskej armády musia byť odsunuté na Moravu a do Čiech do 29.III.1939. Osoby českej národnosti, ktoré sa prihlásia pre ďalšiu voj.[enskú] službu na Slovensku a budú prevzaté do slov.[enskej] armády, dostanú o tom vyrozumenie do večera dňa 25.III.1939.“⁶⁶ Do Bratislavy dorazil na druhý den kostrbatý telegram z veliteľství VII. sboru, který se dožadoval sdělení, za jakých podmínek mají být důstojníci, rotmistři a civilní zaměstnanci české národnosti přijati do slovenské armády, „*dokiaľ tieto pod[m]ienky nebudú známe, z obavy pred neist[o]u budúcnost[ou] sa pravdepodobne nik neprihlási.*“ Čatloš byl nucen 19. března reagovat, s jeho vlastní paraťou směřovalo na příslušná velitelství rozhodnutí, že „*podmienky, za akých budú gážisti a civilní zamestnanci voj.[enskej] správy českej národnosti prijatí do slovenskej armády, sú práve také, ako pre Slovákov.*“⁶⁷ Museli však písemně stvrdit závazek: „*V prípade, že budem prijatý do služieb slovenskej armády, vzdávam sa na dobu troch rokov postupu v plate i v hodnosti.*“⁶⁸

Ministerstvo národní obrany v Bratislavě dalším nařízením z 21. března nařídilo velitelstvím sborů, aby nejpozději do 23. března nahlásila jména, hodnost, zařazení, národnost všech vojenských gážistů, délesloužících poddůstojníků a civilních zaměstnanců konajících službu u vojenských útvarů, úřadů a ústavů jim podřízených, přičemž do 30. března muselo být předloženo přidělení vojenských gážistů s využitím starých formulářů (myšleno československých – pozn. O. P.).⁶⁹ Právě postavení vojenských gážistů české národnosti, „cizinců“, však vytvářelo třetí plochy a vyvolávalo značné pochybnosti. Reagoval na to Jurech, který naznačil, že není dorešena otázka jejich nároků, pokud by došlo ke zranění či úmrtí při výkonu služby ve slovenské armádě jako nepřevzatých vojenských osob, sloužících pouze dočasně, třeba jen v zápolí, nehovoříce o těch, kteří jsou zařazeni v bojových jednotkách. Ministerstvo národní obrany v Praze se ohradilo, že jim slovenská strana zaručuje nějaká práva vůči Praze. Jurech upozornil, že „*Týmto zasiahnutím MNO.Praha do rozhodnutia slov.[enských] veliteľstiev, pokiaľ sa dotýkalo ponechania niektorých gážistov a civ.[ilných] zamestnancov na čas potreby podľa nariadenia MNO.Bratislava, stalo sa právne postavenie tu ponechaných gážistov a civ.[ilných] zamestnancov neisté.*“ Jurech si dále odvodil, že „*MNO.Praha tedy nepřijíma žádné závazky vůči nim,*“ což ho vedlo k závěru, že tyto osoby dosud přísluší ministerstvu národní obrany v Praze a že je potřeba každého takového gážistu a civilního zaměstnance „*považovať za príslušníka Protektorátu až do jeho odchodu alebo až do jeho riadneho prevzatia. Prevzatie právnický považuje sa za platné len momentom prijatím menovacieho dekrétu a složením prísahy a písomným prehlásením MNO.Praha o tom, že menovaného zo svojho sväzku prepúšťa. To isté platí o tých, ktorí tu boli podržaní. Ako cudzí štátny príslušník /Protektorátu a tedy Veľkonemeckej ríše/ proti jeho vôli nemôže byť podržaný ku konaniu služby v cudzej armáde bez toho, že by bol touto armádou na podklade dobrovolnej prihlášky poverený k výko-*

⁶⁵ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.081. Teprve dálnopis z 21. března v 12.10 hod. seznamoval velitelství sborů s rozhodnutím slovenské vlády z 18. března a také ukládal nahlásit jména vojenských gážistů a civilních zaměstnanců „*českej štátnej príslušnosti, ktorých pre výkon služby nezbytné potrebuje a ponechávajú ich i naďalej vo službe. Zamestnancov českej národnosti, ktorí majú manželky slovenskej národnosti do soznamu neuvádzajte.*“

⁶⁶ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.085.

⁶⁷ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.081.

⁶⁸ Našli se samozřejmě tací, kteří takový závazek odmítli přijmout. K oficiálnímu zrušení tohoto závazku nakonec došlo 15. května 1939. VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 1 – Veliteľstvo divízejnej oblasti 1 (1939 – 1945), šk. 90, inv. č. 90/176/1, Důvěrný rozkaz č. 20/1939, čl. B-118, *Prihlášky gážistov a civ. zamestnancov voj. správy do slovenskej armády – zrušenie podmienky vzdania sa zvýšenia služného behom 3 rokov.*

⁶⁹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.088.

nu služby dekrétom, v ktorom by bolo prehlásenie MNO.Praha o tom, že nestráca práva voči tomuto MNO. ani počas služby na Slovensku.“⁷⁰ Německá strana pak oficiálně reagovala se zpožděním, když německé vyslanectví v Bratislavě zaslalo slovenskému ministerstvu zahraničních věcí teprve 28. června 1939(!) verbální notu, ve které se odrazilo striktní stanovisko německé strany: „Slovenské ministerstvo obrany v Bratislavě vzneslo 23. března t.r. dotaz na tehdejší československé ministerstvo obrany v Praze, zda důstojníci, poddůstojníci a civilní zaměstnanci české národnosti, kteří se nacházejí ve slovenské armádě, by zde mohli být podrženi. Německé vyslanectví je pověřeno sdělit slovenské vládě, že souhlas k dalšímu ponechání českých vojenských osob ve slovenské armádě nelze dát.“⁷¹

Ministerstvo národní obrany v Bratislavě 25. března 1939 uveřejnilo první seznam těch důstojníků, rotmistrů a civilních zaměstnanců české národnosti, kteří si podali žádost o přijetí do slovenské armády a jejichž žádosti nebyly přijaty. Jejich odchod ze Slovenska byl stanoven na 27. březen. Pak zde byla skupina důstojníků, kteří si také podali žádost o přijetí do slovenské armády a jejichž žádosti nebyly hned odmítnuty. Ti měli vykonávat službu u svých útvarů podle rozkazu velitelů vyšších jednotek a útvarů, přičemž o jejich žádosti mělo být rozhodnuto později. Další skupina Čechů měla být na Slovensku, tam kde by jejich odchodem hrozilo ohrožení chodu služby, podržena jako potřebná k zácviku, výcviku a likvidaci („z moci úradnej zadržaní“). Tyto dvě posledně jmenované skupiny vojenských gážistů se dostaly, nejpozději do 30. června 1939, pod bezprostřední velitelskou pravomoc slovenských vojenských autorit, ačkoliv zůstaly vojenskými příslušníky dosud nerozpuštěné československé armády (zde vyjádřeno slovy „zostáva naďalej plnoprávnym príslušníkom ministerstva národnej obrany v Prahe, lenže po dobu služby na Slovensku dostáva plat a iné náležitosti od Slovenského štátu“).⁷² Někteří vojenští gážisté české národnosti protestovali, pokud jim bylo bráněno opustit Slovensko další nedobrovolnou službou. Praha se proti tomu 31. března přímo ohradila: „MNO Praha upozorňuje, že nedalo souhlas a ani nyní nesouhlasí, aby čeští zaměstnanci vojenské správy vojenští nebo občanskí byli proti své vůli zadržováni ve službách slovenského státu. Převzetí těchto do služeb slovenského státu, ať trvale nebo dočasně, je možné jen, jestliže se k tomu dobrovolně přihlásí.“ Z Bratislavy proto směřoval do Prahy 7. dubna seznam vojenských gážistů a civilních zaměstnanců, kteří byli přidrženi při službě na Slovensku nejdéle do 30. června s jejich výslovným souhlasem.⁷³

Němci převzali vojenské osoby (a jejich rodinné příslušníky) příslušné do českých zemí takřkajíc pod svou „ochranu“. Německý generální konzul Ernst von Druffel v Bratislavě proto tlumočil slovenské straně 20. března požadavky ministerstva národní obrany v Praze a projednával modalitty jejich evakuace.⁷⁴ Těmi se slovenská vláda zabývala týž

⁷⁰ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 5, 201.100.

⁷¹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 78, 211.955. Nutno zaznamenat, že ministerstvo zahraničních věcí seznámilo s obsahem této noty ministerstvo národní obrany dodatečně až 15. listopadu 1939(!).

⁷² VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 2, 200.352. Zároveň měly být v termínu do 31. března 1939 vypracovány dva seznamy, jeden se jmény, hodností a funkcí důstojníků, rotmistrů a civilních zaměstnanců příslušných do českých zemí, kteří zůstali na Slovensku u slovenské vojenské správy, a obdobně druhý seznam tak měl učinit vůči důstojníkům, rotmistrům a civilním zaměstnancům slovenské národnosti.

⁷³ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.038. Slovenská vláda se přitom 30. března usnesla, že „soznam tých zamestnancov českej národnosti, ktorí majú byť tu na určitú dobu ponechaní má byť s udaním dôvodu ponechania predložený predsedníctvu vlády, ktoré otázku ponechania prejedná s vládou protektorátu Čiech a Moravy. O tom ministerstvá upovedomujú, žiadam, aby žiadané soznamy predložené boli do troch dní.“ Ministerstvo národní obrany tento požadavek obešlo tím, že seznam odeslalo přímo do Prahy, a teprve dodatečně, 26. dubna, jej předložilo na předsednictvo vlády. VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 3, 200.751.

⁷⁴ JAŠEK, Peter. Odsun českých vojakov zo Slovenska po vzniku Slovenského štátu. In BYSTRICKÝ, Rozbitie

den a s úpravami je přijala.⁷⁵ Ministerstvo národní obrany v Praze 20. března oznámilo, že za účelem evakuace „českých důstojníků a vojáků, jejich rodin a majetku ze Slovenska“ byla utvořena smíšená česko-německá komise se sídlem v Bratislavě a přikázalo telegramem 21. března v 10.00 hod. krajinskému vojenskému velitelství v Bratislavě informovat všechna posádková velitelství na Slovensku, jak se věci mají.⁷⁶ Velitelstvím sborů se 21. března v 14.35 hod. proto dostalo z Bratislavy telegrafického upozornění, že „*V záležitosti evakuácie mužstva, ďalej slúžiacich, vojenských gázistov a ich rodín zo Slovenska do Čiech a na Moravu je v chodu. Túto evakuáciu riadi smiešaná vojenská komisia česko-nemecká so sídlom v Bratislave.*“ Pro nás je klíčová věta: „*Nemá preto význam aby jednotlivci, lebo voj.[enské] útvary na Slovensku sa obracali v záležitostiach uvedenej evakuácie na hlavný štáb v Prahe.*“⁷⁷ Následovalo 22. března písemné upřesnění, že od 22. března úřaduje v Bratislavě ve vládní budově repatriční komise, jejímž úkolem je provést repatriaci příslušníků vojenské správy a jiných resortů do českých zemí, přijímat stížnosti těchto osob a zakročit u úřadů ve věci repatriace. Zde už byla další klíčová věta: „*Je zbytočné obracať sa vo veciach repatriácie na nemecký generálny konsulat v Bratislave, lebo repatričná komisia je poverená nemeckým generálnym konsulátom v repatričných veciach zakročovať podľa príkazov konsultátu.*“⁷⁸

Vyvstala i otázka mužstva rusínské národnosti, které domovskou příslušností náleželo na Podkarpatskou Rus (mělo domovskou příslušnost „*v obciach, ležiacich na východ od rieky Uhu*“), resp. Rusínů vůbec. Na návrh Malára se Bratislava 18. března 1939 rozhodla odeslat odzbrojené mužstvo rusínské národnosti na nejbližší posádková velitelství, která dohodnou s maďarskou stranou podmínky odsunu (překročení demarkační čáry, ubytování, přesun do cílové stanice).⁷⁹ Rozkaz z Bratislavy se však ukázal jako mnohoznačný, když vlastně hovořil o propuštění (veškerého) mužstva rusínské národnosti na Podkarpatskou Rus. Bratislava byla nucena 20. března upřesnit: „*Mužstvo rusinskej národnosti príslušné domovským právom na území Podkarpatskej Ukrajiny prepustite z brannej moci. Rusínov príslušných na Slovensku sa táto vec netýka.*“ Ukázalo se, že část Rusínů se odmítala domů vrátit.⁸⁰ Čatloš proto 21. března nařídil, aby se provedl soupis mužstva, které se nechce, nebo nemůže vrátit na Podkarpatskou Rus.⁸¹ V Bratislavě jednal s vojenskými činiteli také bývalý ministr karpato-ukrajinské autonomní vlády Julian Révay a výsledek? „*Z ministerstvom narodnej obrany slovenského štátu bolo dohodnuto, že vojáky ukrajinské (rusínské) národnosti ktoré prehlási že chtějí na pracu do Nemecka budú odeslaní na posadku v Žiline. Za likvidačný výbor Révay, b. minister K.U.*“⁸² Mezi 17. a 31. březnem 1939 mělo být podle neúplných údajů

alebo rozpad?, s. 512.

⁷⁵ ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. Postavenie Čechov v Slovenskej republike 1939 – 1944. In: *Historie a vojenství*, 1991, roč. 40, č. 1, s. 66.

⁷⁶ VÚA – VHA Praha, f. Ministerstvo národní obrany – Hlavní štáb, 4. oddělení etapní 1919 – 1939, kart. 384, č.j. 10.584.

⁷⁷ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.129.

⁷⁸ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.223.

⁷⁹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.081. Velitel zemplínské skupiny kpt. pech. v zál. Štefan Hašík avizoval 20. března, že Rusíni – maďarští občané z oblasti zemplínské skupiny budou odevzdáni maďarským úřadům na hranici před Užhorodem. VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.094.

⁸⁰ Propuštěné Rusíny totiž zařazoval okamžitě do svých řad maďarský Honvéd. MIČIANIK, Pavel. *Malá vojna Maďarska proti Slovensku 1938 – 1939*. Banská Bystrica : DALI-BB, s.r.o., 2019, s. 296.

⁸¹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 90, 100.096.

⁸² VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.312. Zachován původní pravopis.

do okupovaného česko-moravského protektorátu vyvezeno na 15 188 příslušníků mužstva, 528 rotmistrů a 1972 důstojníků české a rusínské národnosti celkem v 95 transportech.⁸³

Úplné počátky poslovenšťování

Po vyhlášení samostatnosti Slovenska byl okamžitě 14. března transponován dosavadními veliteli striktní rozkaz Čatloše: „*Rozkazom pána ministra národnej obrany Slovenského štátu je zakázané akékoľvek nosenie odznakov na vojenských stejnokrojoch, ktoré neni sú dosavadnými predpisami stanovené. Zákaz týka sa dôstojníkov, rotmajstrov, poddôstojníkov a mužstva.*“⁸⁴ Šlo o Čatlošovu bezprostřední reakci na nošení nepředepsaných součástí označení výstroje, zejména různých pásek včetně gardistických, nebo autonomistických. Okamžitě však následoval další Čatlošův rozkaz, kterým se zakázalo nošení legionářských odznaků, včetně vyznamenání získaných v první světové válce, čímž se měla z rodícího se slovenského vojska odstranit zahnízlá nevěřivost a příčiny dosavadních nesrovnalostí. Odstraněn byl i československý válečný kříž. Přípustné bylo nošení vyznamenání získaných po první světové válce, tj. odznaky získané již při společném působení legionářských složek a domácího vojska. Z límců se odstraňovalo číselné nebo jiné kovové označení. K odlišení vojáků slovenské národnosti od těch „neslovenských“ odešel 15. března na velitelství sborů v 18.15 hod. telegram: „*odstrániť dosavadne odznaky na čapiciach vojenských /: polných a vychádzkových /: a nahraditi ich trojbarevnou stužkou farieb bielej, modrej, červenej 2 cm širokou.*“ Tento rozkaz se netýkal vojenských osob české a jiné národnosti z Čech a Moravy, které se do českých zemí měly vrátit.⁸⁵ Popsaný způsob označení vojáků slovenské národnosti nutno ovšem chápat i jako obranné opatření proti výstřelkům příslušníků Hlinkovy gardy, kteří si vylévali zlost na vojácích české národnosti, tak jim rozlišení, kdo je kdo, Čatlošův rozkaz vlastně usnadnil a vojáky slovenské národnosti od případných hrubostí a fyzického násilí uchránil.⁸⁶ Ministerstvo národní obrany v Bratislavě dále rozhodlo, že a) *Gážisti nem.[eckej] národnosti, konajúci službu nosia to isté označenie na čiapke ako Slováci*, b) *ti, ktorí nekonajú službu, chodia v občianskom odevu*“. A gážisté české národnosti? Pokud konají službu ve slovenské armádě „*nosia to isté označenie ako Slováci.*“⁸⁷ V případě evakuačních komisařů, kteří náleželi k důstojníkům české národnosti, ti nosili jako likvidační orgány československé armády předepsaný stejnokroj, tak jak doposud, tzn. bez slovenského rozlišení.⁸⁸

Vojenské osoby v činné službě nesmějí porušovat zvláštní povinnosti vojenské služby a vojenského stavu, ke kterým náleží poslušnost, věrnost, bdělost, statečnost, šetření kázně, pořádku

⁸³ HLAVIENKA, Lubomír. Národnostní menšiny ve slovenské armádě mezi březnem 1939 a červnem 1941.: In: *Vojenská história*, 2020, roč. 24, č. 1, s. 113.

⁸⁴ VHA Bratislava, f. Posádkové velitelstvo Bratislava 1937 – 1939, šk. 7, Rozkaz č. 23/1939, čl. 1, *Nosenie nepredpisanych odznakov na stejnokroji – zákaz*. V posádce Bratislava rozkaz ještě podepsal brig. gen. Jan Beneš. Funkci velitele bratislavské posádky převzal z rozkazu Čatloše 15. března škpt. del. Štefan Majerčík.

⁸⁵ VHA Bratislava, f. Krajské vojenské velitelstvo Bratislava január – jún 1939, šk. 13, 11.398.

⁸⁶ Ján Straka vzpomíná na svou cestu z Milovic v Čechách do Bratislavy, kdy mu por. pěch. Ján Haršányi doporučil vyměnit československého lívčka za slovenskou trikolóru: „*Radil mi, aby som tak učinil aj ja, lebo vraj gardisti zbijú každého kto vystúpi z vlaku s československým znakom. Aj mi odstrihol kúsok z trikolóry. Neposlúchol som jeho rady dôvod, že som ešte stále dôstojníkom československej armády. Na stanici v Bratislave gardisti boli a nič sa mi nestalo.*“ VHA Bratislava, f. Zbierka spomienkových prác, č. ŠZ X-39, Ján Straka, *Vspomienky na udalosti a osoby rokov 1938 až 1945*, s. 10.

⁸⁷ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 4, 200.864.

⁸⁸ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 2, 200.549.

ku a služebních předpisů vůbec, jakož i zachovávaní vojenské cti.⁸⁹ Vojenské osoby se k dodržování vojenských povinností zavazují ve vojenské přísaze. Otázkou zůstává, zda a jaký právní význam má složení této přísahy. Řekněme si, že v československé armádě se skládala vojenská přísaha povinně ve znění uvedeném v zákoně č. 169/1919 Sb.z. a n., kterým se mění nařízení Národního výboru československého ze dne 5. listopadu 1918, č. 21 Sb.z. a n., o přísaze vojsk československých. Rozkaz prezidenta republiky z 18. dubna 1924 stanovil, že všechny osoby zařazené do branné moci jsou povinny plnit zvláštní povinnosti vojenské služby a vojenského stavu,⁹⁰ což podpořil svým stanoviskem i nejvyšší vojenský soud. Tím se stalo, že v československé armádě byla vojenská přísaze odňata právní relevance, neboť účinky vykonání vojenské přísahy se přenesly na jiné kritérium, tj. zda ta či ona osoba byla zařazena do československé branné moci. Vojenská přísaha se tak dostala svým významem do roviny morální, symbolické, jinými slovy přestalo být rozhodné, zda vojenská osoba složila vojenskou přísahu či nikoliv, klíčové bylo, že se stala příslušníkem armády, t.j. byla do armády zařazena. Slovenská vláda 15. března 1939 konkrétně upravila služební přísahu státních a veřejných zaměstnanců a stanovila, že ten, kdo ji nesloží, se zřídka úřadu. Zároveň zplnomocnila Čatloše ve funkci ministra národní obrany, aby upravil vojenskou přísahu.⁹¹ Vojenská přísaha však zůstala v rovině symbolické, i když umocněné vyhlášením slovenské státní samostatnosti. Malár a Mézl v oblasti VI. sboru rozhodli 16. března o složení přísahy u důstojníků, rotmistřů, mužstva a civilních zaměstnanců vojenské správy – Slováků, přičemž složením této přísahy se rušila přísaha složená pro československý stát. Přísahu tak neskládali mnozí z těch, kteří se ale podřídili slovenské velitelské autoritě, aniž se stali příslušníky rodící se slovenské armády. Právě s ohledem na výbušnou situaci na východním Slovensku měla přísaha poněkud jiné znění, než bylo oficiálně stanoveno: „*Prisáhám na živého Boha, že budem poslúchať vládu slovenského štátu a všetkých v ňom ustanovených veliteľov. Prisáhám, že v plnení povinností ochotne obetujem i život. Tak mi Pán Boh pomáhať.*“⁹² Malár si tak zajistil poslušnost slovenských vojáků vůči všem velitelům, tedy i české národnosti, neboť nemuselo jít o velitele ustanovené slovenskou vládou, ale i o další velitele sloužící na Slovensku. Jaké ovzduší přísahu provázelo, posuďme na několika příkladech. Dolný Kubín: „*Na oslavu vyhlásenia slovenskej samostatnosti boľy v Dolnom Kubíne v stredu ráno (15. března – pozn. O. P.) bohoslužby v katolíckom aj v evanjelickom kostole. Potom ešte v predpoludňajších hodinách bolo na námestí defilé slovenského vojska, na ktorom sa zúčastnili už aj slovenskí záložní dôstojníci, povolani aby zaujali v armáde miesto veliteľov. Dramatická chvíľa nastala, keď počas defilé prišiel telegram, obsahujúci rozkaz, že vojsko má prisahat samostatnému slovenskému štátu. Tento rozkaz sa hneď na mieste vykonal. Posádku sprisahal okresný veliteľ HG Ján Maxian.*“⁹³ Ružomberok: „*Prišli i vojaci – slo-*

⁸⁹ PEJS, Oldřich. Důstojníci a rotmistři slovenské armády pod drobnohledem (1939 – 1940). In: *Vojenská história*, 2022, roč. 26, č. 3, s. 37.

⁹⁰ *Věstník ministerstva národní obrany*, výnosy věcné, 1924, roč. 7, část 29, čl. 269, Rozkaz prezidenta republiky ze dne 18. dubna 1924, že se zvláštním vojenským povinností podrobují zásadně všechny osoby, zařazené do branné moci, účinností od 10. května 1924.

⁹¹ „*Vojenskú prísahu v Slovenskom štáte upraví minister národnej obrany.*“ Vládné nariadenie zo dňa 15. marca 1939 o služobnej prísaha štátnych zamestnancov, sudcov, verejných notárov a advokátov (§ 8). In: *Slovenský zákonník*, roč. 1939, čiastka 2, č. 6, účinnosť odo dňa 16. marca 1939. „*Prisáhám na živého Boha, že budem poslúchať vládu slovenského štátu a všetkých ňou ustanovených veliteľov. Prisáhám, že v plnení povinností ochotne obetujem i život. Tak mi Pán Boh pomáhať.*“ VÚA – VHA Praha, f. Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945, šk. 33, inv. č. 26/29, Velitelství V. sboru č.j. 13.998 Dův./l.osob.1939, *Prísaha mužstva slovenskej národnosti*.

⁹² VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 3 – Veliteľstvo divízejnej oblasti 2 (1939 – 1944), šk. 6, sg. 6/19, Dôverný rozkaz č. 1/1939, *Príloha k dôv. rozkazu vel. VI. sboru, čís. 1, čl. 2/1939, Prísaha*.

⁹³ *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 65, (18. marec 1939), s. 5, Zvesti. Defilé a prísaha slovenského vojska v Dolnom

venskí – na čele s vojenskou hudbou. Naši vojaci, naša armáda! Pred niekoľkými hodinami ich prevzala naša HG.“⁹⁴ Michalovce: „Dňa 19. marca 1939 v 08.00 hod. složili prísahu všetci gázisti a mužstvo slovenskej národnosti. Text prísahy predčítal stot. v zál. Štefan Haš[š]ík. Po prísahe spoločná návšteva kostola.“⁹⁵ Spriahnaný slovenský vojak bol nucen se podriadiť novým poměrům, ať by si o nich myslel cokoliv. „A slovenský vojak? Stojí na stráží. Bdie nad kolískou nového štátu, jasá s jasajúcimi, ale súčasne je hotový vrhnúť sa na každého škodcu, ktorý by chcel obmedzovať, alebo azda zasahovať do našich životných záujmov. Slovenský vojak, hoci aj pozvaný do služieb štátu, ktorý prirodzený vývoj udalostí zhladil z mapy Európy, bol vždy nositeľom a propagátorom toho slovenského ducha, ktorý vytvoril samostatný slovenský štát. Vojak, a to žiaden vojak, nesmie politizovať, jeho povinnosťou je iba slúžiť a plniť rozkazy svojich zákonných predstaviteľov a predstavených.“⁹⁶

Zrod slovenské armády

Proces vzniku slovenské armády se prolínal s procesem jejího poslovenšťování, který byl kostrbatý, nezřídka impulzivní.⁹⁷ Slovenská armáda se neformovala na troskách útvarů československé armády, ale přímo v jejich lůně, neboť organizační strukturu československé armády zachovala, ale z rozhodnutí slovenských vládních autorit, pod německým tlakem za součinnosti Prahy, její vnitřní ústrojí náležitě „vyhladověla“, takže citelně ztratilo „na váze“. Zevnitř československého vojenského organismu na Slovensku se odlupovalo, co se dalo. Velení, vojáci, označení, pozdrav. Všechno, co mělo něco společného s československou identitou, chápanou jako identita česká, mělo jít pryč, měla zůstat jen skořápka, která však personálně vyčerpávala i tak početně malý slovenský důstojnický sbor.⁹⁸ Rezidua

Kubíne.

⁹⁴ Slováč, 1939, roč. 21, č. 64, (17. marec 1939), s. 4, Kolíska slovenskej slobody zaplesala.

⁹⁵ LACKO, Martin (ed.). *Proti Poľsku : Odras ťaženia roku 1939 v denníkoch a kronikách slovenskej armády*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2007, s. 177.

⁹⁶ Slováč, 1939, roč. 21, č. 68, (22. marec 1939), s. 2, Vojak v novom slovenskom štáte.

⁹⁷ K poslovenšťování srov. PEJS, Oldřich. K projevům poslovenšťování ve slovenské armádě (1939 – 1940). In: *Vojenská história*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 40 – 54.

⁹⁸ Týkalo se to zcela nefunkčních velitelství divizí plnicích vlastně administrativní funkce, která kvůli obsazení systemizovaných míst odnímalá gázisty potřebné na jiných stupních velení. Kupříkladu v Bratislavě u velitelství 3. rychlé divize měl sloužit škpt. del. Benedikt Dúbravec jako její velitel, ale funkci vlastně nevykonával, neboť zastupoval Čatloše, dočasným náčelníkem štábu byl škpt. jazd. Štefan Hrubisko, kumulovanou funkci přednosta 2. a 3. oddělení velitelství převzal kpt. jazd. Juraj Tibor Dualský, vedením agendy velitelství jezdecké brigády a motobrigády byl pověřen npor. jazd. Štefan Šimko (z rotmistrů šrtm. pech. Mikuláš Lakota se měl zapracovat do funkce vedoucího spisovny, podatelny a výpravny, rtm. pech. Jozef Rumanovský do funkce účetního rotmistra v intendanci divize, šrtm. kanc. Pavel Martinák působil ve funkci přednosta pomocného úřadu). Vypomáhat museli Češi: kpt. jezd. Hynek Korvas v kumulované funkci přednosta 1. a 4. oddělení velitelství, i když zároveň působil jako přidělený důstojník ve slovensko-maďarské delimitační komisi, civilní zaměstnanec vrchní kancelářský oficiant Robert Dvořáček zapracovával Lakotu ve vedení podatelny. U velitelství 9. divize škpt. del. Štefan Majerčík zastával funkci velitele a velitele divizního dělostřelectva, náčelníkem štábu byl kpt. gšt. Viliam Talský, funkce přednosta 1. oddělení se ujal por. pech. Karol Schultz, 2. oddělení škpt. pech. Eugen Janeček, za přednostu zdravotní služby byl ustanoven npor. zdrav. MUDr. Ignác Cachovan, duchovní služby mjr. duch. Valentin Vilkovský, veterinární služby škpt. vet. Mikuláš Ferjenčík, kterého si však k sobě „stáhlo“ ministerstvo národní obrany. I zde museli vypomáhat Češi: kpt. děl. Oldřich Svačina jako velitel divizního dělostřelectva, kpt. gšt. František Škarka jako přednosta 3. a 4. oddělení, škpt. int. Oldřich Kvapilík jako přednosta intendance, npor. hosp. Martin Bednařík jako přednosta hospodářské správy, por. kanc. Alois Hasík jako přednosta pomocného úřadu. Šéflékař bratislavské posádky kpt. zdrav. MUDr. František Chovanec nahradil 31. března ve funkci přednosta zdravotní služby Cachovana, který převzal funkci šéflékaře u pěšího pluku č. 39. Po Škarkovi zde na osobní rozkaz Čatloše nastoupil 4. dubna 1939 škpt. pech. Břetislav Kheml jako přednosta 3. a 4. oddělení. Na hospodářské správě ještě působili prap. úč. Leoš Bílek, šrtm. úč. Karel König, jako

z dob československé armády však dlouho přetrvávala, většinou z pragmatických důvodů pro nedostatek odborného vojenského personálu, někdy z pohodlnosti, lhostejnosti či nedostatku času pro jiné neodkladné vojenské záležitosti. Ve „staré“ armádě se tak budovala „nová“ armáda, která se zároveň potýkala se zátěží v podobě nevycvičených nováčků, co nastoupili k vykonání své prezenční služby 1. března 1939. A její poslovenšťování byla také opravdová dřina. „Nová“ armáda se nemohla vyhnout, stejně jako to musel učinit samotný slovenský státní útvar při svém vzniku, obligátnímu recepčnímu pravidlu: „*všetky doterajšie predpisy a nariadenia, pokiaľ neboli zmenené novými rozkazmi a sú vo shode s existenciou novej slovenskej armády – sú v platnosti.*“⁹⁹ Nebylo však možné, aby „nová“ slovenská armáda formující se v lůně „staré“ československé armády neměla alespoň formálně svůj počátek, vzájemná časová kontinuita služby vojenských osob totiž musela být zachována, nešlo vytvořit nějakou časovou „díru“: „*Aj keď slovenská armáda, vzniklá originárne dňom 14. marca 1939 so vznikom samostatného Slovenského štátu, nie je právnou nástupkyňou bývalej armády č.-sl., treba hodnotiť vojenskú službu jednotlivcov ako celok so zachovaním všetkých práv, poľažne povinností, ak nie je stanovené inakšie.*“¹⁰⁰

Klíčové pro vznik slovenské armády však bylo zařazení vojenských osob do její vznikající struktury, nikoliv složení vojenské přísahy. Výkaz početního stavu slovenských vojenských osob u útvarů, úřadů a ústavů (důstojníků, rotmistrů, poddůstojníků a mužstva) měl být předložen do 8.00 hod. 24. března 1939. K tomu připočteme, že vojenští gážisté všech branných poměrů, pokud chtěli, aby jim byla zachována dosavadní hodnost i ve slovenské armádě v dosavadním branném poměru, byli povinni předložit ministerstvu národní obrany *Evidenčný list* nebo *Prihlášku do slovenskej armády* na předepsaném vzoru bez ohledu na to, zda se do slovenské armády již hlásili ústně či písemně, nebo konají vojenskou aktivní službu či jsou v poměru mimo činnou službu. Evidenční list předkládaly vojenské osoby slovenské národnosti a přihlášku ostatní. Evidenční list nebo přihlášku nepodávali ti, kteří podle dosavadních předpisů nemohli být povoláni k plnění branné povinnosti, dále gážisté, kteří měli domovské právo v některé z obcí na území okupovaném Maďarskem a Polskem a nehodlali optovat pro slovenské státní občanství nebo byli z tohoto práva vyloučeni. Přihlášku nemuseli podat ani gážisté české národnosti, pokud se nehodlali stát trvalými příslušníky slovenské armády.¹⁰¹ Na této akci lze dokladovat počáteční neuspořádané slovenské vojenské poměry. Vyhláška ministra a výnos ministerstva národní obrany daly dostatečný časový prostor do letních měsíců roku 1939, aby mohly dotčené vojenské osoby bez rizika z prodloužení evidenční list či přihlášku podat. Než však oficiálně dorazily na podřízená velitelství, zejména posádková, příslušné formuláře, informace se dostala k široké veřejnosti prostřednictvím tisku a rozhlasu s termíny do poloviny dubna 1939. Nastal zmatek především mezi důstojníky v záloze a ve výslužbě, kteří se chtěli přihlásit do vojenské činné služby. Ministerstvo národní obrany se muselo přizpůsobit, aby tento zmatek ještě neprohloubilo. Učinilo tak s odůvodněním, že „*je súrne, aby MNO. malo čo najskôr jasný*

civilní zaměstnanci kancelářští oficianti Karel Turek, Augustín Mynář a kancelářská pomocnice Marie Žáčková jako písařka.

⁹⁹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 91, 100.434.

¹⁰⁰ VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 2 – Veliteľstvo divízejnej oblasti 2 (1939 – 1945), šk. 14, sg. 14/28/2, Rozkaz č. 73/1939, čl. B-377, *Vstupná prémie pri opätovnom vstupe do pomeru dobrovoľnej ďalšej činnnej služby*. V osobních spisech se pak u gážistů objevil zápis: „*dňa 14. marca 1939 konali službu u vojenskej správy na území dnešného Slovenska.*“ Kvalifikační období pro provedení popisu důstojníků a rotmistrů z povolání v roce 1939 bylo stanoveno od 14. března do 30. listopadu 1939 u důstojníků a rotmistrů, kteří byli převedeni z československé armády do slovenské armády. Za dobu před 14. březnem 1939 se vůbec nepopisovalo. VHA Bratislava, f. Vyššie veliteľstvo 2 – Veliteľstvo divízejnej oblasti 2 (1939 – 1940), šk. 14, sg. 14/24, *Důvěrný rozkaz č. 70/1939, čl. B-331, Kvalifikačné listiny, popis dôstojníkov a rotmajstrov v r. 1939.*

¹⁰¹ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 4, 200.827.

*obraz, koľko a ktorí dôstojníci v zá.[ohe] a vo výslužbe sa do čin.[nej] služby prihlásili, aby mohli byť podľa hodnosti do slov.[enskej] armády zaradení.*¹⁰² Jak vidíme, od toho všeho se odvíjely další kamínky do mozaiky postupného vzniku nové armády.

Závěr

Počátek přerodu československé armády v armádu slovenskou nastal tehdy, kdy její ústřední orgány v Praze pozbyly potenci efektivní moci vůči jejím částem na Slovensku, především moci velitelské, která ze slovenského hlediska nezřídka zůstala nebo se dostala do rukou „cizinců“ české národnosti s úzkou vazbou na „starou“ československou armádu, přičemž šlo o „cizince“ bedlivě sledující každý záchvěv z Prahy týkající se jejich služební existence. „Děravá“ přísaha, „naočkovaný“, v armádě doposud nepoužívaný pozdrav, improvizované „revoluční“ označení, byly už pouze průvodními jevy procesu zrodu slovenské armády, který se slovenským politickým i vojenským autoritám nepodařilo v březnu 1939 jednorázově završit. Čatloš a jeho ministerstvo často postupovali pouze rámcově v intencích záměrů slovenské vlády, nikdo si nechtěl ani nemohl dovolit, aby se vojenská moc na Slovensku zhroutila. Praha přitom dala na srozuměnou, že má v Bratislavě svou vlastní expozituru, která je jejím prostředníkem při realizaci evakuace vojenských osob do českých zemí. Bratislavě se nedostávalo pro splnění tohoto úkolu personálu, finančních a materiálních prostředků (zejména železničních vozů). Evakuace byla proto především řízena z Prahy. Návrhy, kterými se zabývala slovenská vláda, pocházely z dílny českých důstojníků na krajinském vojenském velitelství v Bratislavě. Evakuační komisaři na úrovni krajinského vojenského velitelství, velitelství sborů a posádkových velitelství na Slovensku byli vybráni pouze z českých řad. Evakuační komise měla být původně koncipována jako smíšená komise česko-slovenská, ale žádný slovenský zástupce do ní nebyl určen, proto se deklarovala jako smíšená komise česko-německá na čele s německým gen. Erwinem Engelbrechtem, ale spolupracovat se muselo především s německým generálním konzulátem v Bratislavě a německými vojenskými okupačními orgány v Praze.

Zatím Malár na východě Slovenska čelil maďarským provokacím a potřeboval každého muže.¹⁰³ Nějaké hrátky, kdo s kým, o čem pro koho, nemohl připustit. Přidržel ve službě i ty, kteří s tím nesouhlasili.¹⁰⁴ Zároveň musel řešit, co s kolonami československého vojska

¹⁰² VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 4, 201.248.

¹⁰³ Krypt slovenské hranici na východě země poskytly 17. března 1939 jednotky Pěšího pluku č. 36, Pěšího pluku č. 45 a Dělostřeleckého pluku č. 12 československé armády ustupující z Podkarpatské Rusi. MAREK, Jindřich. *Válka o červeného medvěda : Zapomenutí čeští vojáci na Podkarpatské Rusi v březnu 1939*. Cheb : Svět křídel, 2019, s. 171.

¹⁰⁴ Vojenská kronika hovoří, že na velitelství Malárova VI. sboru pracovalo 120 osob, na přebírání agendy zůstal Malár sám s 3-4 pomocníky, z Čechů ochotu sloužit projevilo 16 osob i s civilními zaměstnanci. Z oficiálních údajů však vyčteme, že zástupcem Malára byl mj. p. p. Pavel Kuna, náčelníkem štábu škpt. gšt. Ján Krnáč (oba ze spojeného velitelství 11. divize), dále zde sloužil Malárův pobočník por. p. p. Štefan Michalík, funkci velitele sborového ženijního vojska vykonával kpt. žen. Jozef Sedlitzký s přiděleným důstojníkem por. žen. Jánem Matúškem, zdravotní službu kpt. zdrav. MUDr. Štefan Darvaš jako přednosta s kpt. zdrav. MUDr. Jánem Paškanem, duchovní službu kpt. duch. Anton Lednický, telegrafnímu vojsku vel škpt. tel. Ján Morvitz (toho si koncem března k sobě „stáhlo“ ministerstvo národní obrany), zůstal zde por. tel. Gustav Špak s rtm tel. Rudolfem Demečkem, přednostou 1. oddělení se stal npor. p. p. Jozef Parčami, 2. oddělení por. p. p. Ján Juraj Stanek, 3. oddělení por. p. p. František Adam, 4. oddělení npor. p. p. Pavel Nérer, u válečného průmyslu sloužil por. tech. zbroj. Ján Duda, hospodářskou správu zajišťovali prap. hosp. Kornel Hödl a šrtm. p. p. Štefan Hóz (pracovali zde ještě kancelářští oficianti Pavel Virga, Margita Havašová a Amália Šalátová). Připočíst musíme i div. gen. Rudolfa Viesta přiděleného velitelství VI. sboru, který ale pracoval ve slovensko-maďarské delimitační komisi. Vypomáhat museli Češi: pplk. p. p. Ing. Vojtěch Souček zajišťoval evakuaci do českých zemí jako evakuační komisař sboru, u štábu sboru sloužili škpt. gšt. František Urban a kpt. abs. VŠV Alois Šeda, u remontnické služby mj. rem. Jan Fischer, u intendance mj. int. Jaroslav Müller a mj. int. Jan Mrázek,

ustupujícího z Podkarpatské Rusi a jejich vojenským materiálem,¹⁰⁵ a co s mužstvem příslušejícím na Podkarpatskou Rus. Právě na východě Slovenska se rodil skutečný základ slovenské armády, neboť zde vzniklo již slovenské *Veliteľstvo východného Slovenska*,¹⁰⁶ i když pouze jako dočasné řešení krizové situace. Vznikly zde i improvizované bojové skupiny pod novými veliteli. Zde také došlo k zastavení činnosti prvních československých vojenských útvarů stráž obrany státu.¹⁰⁷ Proces zrodu slovenské armády v bojích na východě Slovenska výstižně vyjádřil Anton Rašla, pozdější důstojník slovenské vojenské justice: „*Obranu Slovenska začala okamžitě organizovat armáda, která prakticky neexistovala. Došlo k jakémusi kvalitativnímu zvratu z československé armády k nové slovenské armádě... ze slovenské strany šlo pouze o obranu improvizovanou, protože 'slovenská armáda' vlastně ještě vůbec neexistovala a začala se formovat teprve v tomto boji.*“¹⁰⁸ Jako zbožné přání Čatlošovo tak vyznívá: „*Slovenské vojsko vystupuje na kolbište svojho samostatného zápolenia ako jednotliaty celok s rovnakými nádejami a podmienkami pre prácu a životný boj za národ a za svoje dobré meno.*“¹⁰⁹ Velitelský sbor z Prešova mu po půlroce budování slovenské armády, před vojenským tažením proti Polsku v pozdním létě roku 1939, odpověděl: „*nie sme v stave dat' dovedna – po stránke veliteľskej - ani dve vyššie jednotky bojové.*“ A nic nezastíral: „*Neni mysliteľné, aby sme boli v stave v dohľadnej dobe operovať jednotkou sborovou ako čs.*“ [československá armáda].¹¹⁰ A sám Malár si na základě vlastních zkušeností přisadil: „*Každý prechod do novej organizácie znamená chaos na dosť dlhú dobu a veľké zaťaženie administrácie, to všetko privodí nepohotovosť armády a snižuje jej bojovú schopnosť.*“¹¹¹ Bylo zcela nevyhnutelné vštípit slovenskému vojákovi, že vlastně sloužil v československé armádě sice ukázněně, ale nedobrovolně, a posílit myšlenku nacionálního chápání zrodu samostatného Slovenska a jeho armády. „*Slovenský*

u doplňovací služby mjr. dopl. Vladimír Horák s prap. dopl. Vojtěchem Zitou, u hospodářské správy npor. hosp. Václav Božovský a npor. hosp. Jan Kučera s šrtm. hosp. Františkem Laštůvkou (u spojeného velitelství 11. divize npor. hosp. Karel Pospíšil s šrtm. Karlem Primasem), u stavebního ředitelství por. stav. Ing. Jiří Kohoušek a por. stav. Josef Šusta s prap. stav. Karlem Onderkou, u telegrafního vojska šrtm. tel. Václav Fiala (ale ještě navíc 7 civilních zaměstnanců: vyšší kancelářští oficianti Maxmilián Korneta a Bohumil Černý, kancelářští oficianti Josef Malina, Karel Špitálník, Vojtěch Halfar a František Filgas, kancelářský pomocník Antonín Zmátlo).

¹⁰⁵ Malár obdržel rozkaz zajistit vojenský materiál zanechaný československým vojskem v Prešově, Humenném a Stakčíně. Přednosta remontnické služby mjr. rem. Jan Fischer, jako jediný důstojník – odborník české národnosti, úkol splnil, ale 27. března 1939 odešel do českých zemí. Pro Malára nastala kritická situace, neměl ani jednoho důstojníka, který by ho mohl nahradit. Ministerstvo národní obrany se proto obrátilo 6. dubna na Prahu s prosbou, aby Fischer byl povolán k velitelství VI. sboru ke konání činné služby, neboť v celé oblasti není odborník remontnické služby(!). VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 4, 200.823. Nešlo o ojedinělý případ. I některé jiné útvary vyzývaly české gážisty příslušných odborností, kteří se vrátili do okupovaného česko-moravského protektorátu, aby nastoupili službu na Slovensku. PEJS, Oldřich. Zrod slovenské armády a státní občanství. In: *Vojenská história*, 2020, roč. 24, č. 3, s. 85.

¹⁰⁶ MIČIANIK, *Malá vojna*, s. 289.

¹⁰⁷ Malár zastavil 21. března činnost velitelství Stráže obrany státu v Spišské Nové Vsi, v Prešově a v Michalovcích, přičemž důstojníci měli jejich agendu ukončit, spisy předat místním okresním náčelníkům a ve stanovené době opustit Slovensko. VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 1, 200.203. Oficiálně se tak stalo 2. května, kdy útvary obrany státu mělo rozpustit a jejich likvidaci provést ministerstvo vnitra v dohodě s ministerstvem financí a ministerstvem národní obrany. Vládní nariadenie zo dne 2. mája 1939 o zrušení vládného nariadenia zo dne 23. októbra 1936, číslo 270 Sb. z. a n., o strážii obrany štátu. In: *Slovenský zákonník*, ročník 1939, č. 90, účinnosť odo dne 2. mája 1939.

¹⁰⁸ RAŠLA, Anton. *Polní prokurátor vzpomíná : vzpomínky na léta 1938 – 1945*. Praha : Naše vojsko, 1970, s. 20 – 22.

¹⁰⁹ VHA Bratislava, f. Posádkové veliteľstvo Bratislava 1937 – 1939, šk. 7, Rozkaz č. 27/1939, čl. 2, *Jednotnosť vo voj. rovnosťate – úprava*.

¹¹⁰ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 25, 204.644.

¹¹¹ VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany, Spisy tajné 1939 – 1945, šk. 1, 24.721.

*vojak bol vždy vojakom, dobrým vojakom, ale bol predovšetkým Slovákom. Slovákom bol aj vtedy, keď počúval neslovenské rozkazy, keď spieval i neslovenské piesne a keď bol nútený vydávať neslovenské nariadenia. Dnes to odpadá. Dnes má slovenský vojak predstavených, ktorí sú blízki jeho duši, ktorí rozumejú jeho povahe a ktorí s ním vytvárajú novú tradíciu slovenskej armády.*¹¹² Slova ministra Čatloša na veliteľskom shromáždění 22. června 1939 však vypovídala o něčem jiném: „*Máme zprávy, že vojsko je nespolehlivé. V politických kruzích panuje přesvědčení, že dnešní vládu a režim drží jen HG. Cudzia propaganda využíva dnešnú politickú rozháranosť v myšliach ľudí a nedostatečnú ucelenosť a ustálenosť veliteľského sboru s ich pomocnými orgánmi, menovite nakoľko ide o stránku stravovaciau a zásobovaciau. Velitelia útvarov a ústavov musia si túto vec upraviť sami a kladiem Vám všetkým na srdce, aby ste si túto vec doma a to hneď napravili. Mužstvo sa bojí ísť k raportu a tam hlásiť nedostatky z obavy pred trestom. Trestať môžete poklesky prísne, avšak spravodlivo. Teda len tam, kde je to potrebné.*“¹¹³

V historickém diskursu převládá náhled, že slovenská armáda se zrodila na troskách armády československé, či po rozpadu československé armády, vyjádřeno expressis verbis, že „*vznikla na ruinách ozbrojených sil starého Česko-Slovenska.*“¹¹⁴ Domníváme se, že existuje i jiný pohled na zrod slovenské armády v březnových dnech roku 1939. Především musíme konstatovat, že nevznikla 14. března 1939 současně s vyhlášením samostatnosti Slovenska. Že je její vznik spojován s tímto datem, má nepochybně svou logiku a je důsledkem praktického uvažování, ale s ideologickým podtextem. Nespojit její vznik s tímto datem by znamenalo přetrhout kontinuitu služebního poměru vojenských gázistů a prezenní služby mužstva „nové“ armády. Co by to způsobilo, netřeba zdůrazňovat. Klíčovým však je, že v tomto dni slovenský stát hledal počátek existence jedné ze svých esenciálních součástí a slovenská armáda počátek své vlastní nové tradice.¹¹⁵ Těžko proto očekávat, že by přijala tezi, že se zrodila v lůně armády „staré“, armády československé. Ale tak to je.¹¹⁶ Doslova prorůstala organizací „staré“ armády ve snaze si ji celou podmanit a přetvořit k obrazu svému. Nezrodila se proto vedle „staré“ armády, ani nešlo o jednorázový akt, nakonec budování každé armády je nekončící proces. I na východním Slovensku při obraně východní hranice s Podkarpatskou Rusí v sobě nesla ne nepodstatnou československou stopu, i když podřízenou slovenskému velení, přesněji řečeno podřízenou Bratislavě, neboť na východním Slovensku často veleli českoslovenští důstojníci české národnosti. Zkrátka řečeno, vojenské osoby slovenské národnosti sloužily v československé armádě, zůstaly v jejích organizačních strukturách i po vzniku samostatného slovenského státu a následně se podílely na jejich přeměně v organizační strukturu slovenskou, na vytvoření prvotní vlastní personální a organizační tváře, dosud prozatímní a dočasné.

Cílem ministerstva národní obrany v Bratislavě bylo vytvoření jednotné slovenské armády, t.j. stanovit slovenské armádě jednotnou strukturu. Vlastní koncepci však přinesl až branný zákon z počátku roku 1940. K budování pravidelných vojenských jednotek na

¹¹² *Slovák*, 1939, roč. 21, č. 68, (22. marec 1939), s. 2, *Vojak v novom slovenskom štáte*.

¹¹³ VHA Bratislava, f. Hlavné vojenské veliteľstvo 1939 – 1940, šk. 76, 211.265, *Zápis o porade veliteľského sboru slovenskej armády a MNO a HVV dňa 22. júna 1939 v zrkadlovej sieni Frídrichovho paláca pod vedením pána ministra NO gen. I. tr. Ferdinanda Čatloša*.

¹¹⁴ HLAVIENKA, Lubomír. *Slovenská armáda 1939 – 1945*. Opava : Slezská univerzita, 2017, s. 283.

¹¹⁵ K otázce tradice slovenské armády srov. PEJS, *K projevům poslovenšťování*, s. 40.

¹¹⁶ Vyhláška (rozkaz) Čatloše z 15. března 1939 o částečné mobilizaci záložníků slovenské národnosti na východě Slovenska je toho dostatečným důkazem. Záložníci se nepovolávali do útvarů slovenské armády, ale do organizační struktury armády československé, jiná neexistovala, vždyť také velitelství VI. sboru, dosud plně ovládané důstojníky české národnosti, mělo záložníky zařazovat k příslušným „československým“ útvarům zbraní.

nových základech proto vedla trnitá cesta a v prvních dnech po vyhlášení samostatnosti Slovenska se zachovávala stará kostra, nic se radikálně neslučovalo, nic se nerozpouštělo, redukovaly se však početní stavy. Velitelství východního Slovenska jako zvláštní vyšší velitelský orgán představovalo pouze dočasné řešení mimořádné situace. Samo ministerstvo národní obrany vzniklo v souvislosti se zřízením slovenských ústředních úřadů jako ústřední úřad pro resort národní obrany a prostřednictvím Čatloše jako ministra bylo řízeno slovenskou vládou. Ale právě ministerstvo bylo orgánem, který se budoval od základu nově a svou organizaci měnil v závislosti na postupně vznikajících a rozrůstajících se agendách. Původní krajinské vojenské velitelství jako vyšší velitelství disponovalo úplnou velitelskou pravomocí a bylo podřízeno ministerstvu národní obrany. V jeho čele stanul Čatloš jako důstojník generálního štábu, dosud však v hodnosti podplukovníka a nikoliv v hodnosti generála, jak by tomuto postu přináleželo. Čatloš tak ve své osobě spojil funkci ministra řídícího resort národní obrany a funkci krajinského vojenského velitele disponujícího velitelskou pravomocí. Hlavní štáb, který by soustředil všechny záležitosti velitelské působnosti ministerstva národní obrany, dosud neexistoval. Stalo se jím teprve koncem dubna 1939 hlavní vojenské velitelství jako součást ministerstva národní obrany. Slovenská armáda si tak s sebou nesla rezidua československé armády i nadále a po poměrně dlouhou dobu. A pozdrav „Na stráž“ na tom nemohl nic změnit. Co však do budoucna ovlivnilo budování slovenské armády? Nepochybně „Zmluva o ochrannom pomere medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom“ (z 18. – 23. marca 1939), jak to předjímala ve svém čl. 3: „Slovenská vláda bude svoje vojenské sily organizovať v úzkej zhode s nemeckou brannou mocou.“¹¹⁷ Právě v ní se protínaly zájmy německého Zahraničního úřadu (AA) a německého Hlavního velitelství branné moci (OKW). Žádné ohledy na suverenitu či územní celistvost nově vznikajícího Slovenského štátu se na německé straně nebraly, neboť o existenci samostatného Slovenska nebylo v německých nejvyšších politických a vojenských kruzích definitivně rozhodnuto. Vojáci zastávali „radikálnější“ stanovisko a těžko se s existencí samostatného Slovenska s příslovečnou vojenskou arogancí smířovali, diplomaté zase s příslovečnou pokryteckou uhlazeností existenci samostatného Slovenska v zákulisí připouštěli. Rozhodující byl postoj Adolfa Hitlera, který váhal a s existencí samostatného Slovenska si velmocensky pohrával.¹¹⁸ Pro Slováky jeho rozhodnutí zachovat samostatné Slovensko znamenalo vysilující jednání o početním stavu, způsobu organizace, výzbroje a materiálním zajištění vznikající slovenské armády a v budoucnu i přísný dohled německých vojenských poradců. Vojenské požadavky vůči Slovensku spojené s německo-slovenskou ochrannou smlouvou formulovalo OKW již 13. dubna 1939.¹¹⁹ Jejich splnění se pak ujala Německá vojenská komise na Slovensku (DMK), jejíž úkoly určila směrnice OKW ze 4. května 1939.¹²⁰ Této problematice se již věnovali jiní autoři.¹²¹

¹¹⁷ HUBENÁK, Ladislav. *Politika nemeckej ochrannej zóny na Slovensku v roku 1939*. In: Sborník archivních prací, 1967, roč. 17, č. 2, s. 339.

¹¹⁸ BAKA, Igor. *Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1940*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2010, s. 31.

¹¹⁹ PEJS, *Osud slovenských posádek*, s. 60.

¹²⁰ NIŽŇANSKÝ, Eduard – TULKISOVÁ, Jana. *Pôsobenie Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku v roku 1939*. In: *Vojenská história*, 2007, roč. 11, č. 4, s. 39.

¹²¹ TULKISOVÁ, Jana. *Činnosť Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku a ohraničenie ochranného pásma*. In: PEKÁR, Martin – PAVLOVIČ, Richard (eds.). *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami : Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VI*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta ; UNIVERSUM, 2007, s. 419 – 433.

O. PEJS: SLOWAKISCHE ARMEE – STUNDE NULL

Die slowakische Armee wurde am 14. März 1939 formell gegründet. Faktisch geschah dies jedoch nicht. An diesem Tag wurde der selbstständige Slowakische Staat ausgerufen und seine erste Regierung ernannt. Zum Minister für nationale Verteidigung wurde Oberstleutnant im Generalstab Ferdinand Čatloš. Und das war alles. Formal wurde in Bezug auf die staatliche Souveränität erklärt, dass „*der slowakische Staat nach den staatsrechtlichen Änderungen vom 14. März 1939 nicht den Pflichten und Verantwortlichkeiten des ehemaligen Tschecho-Slowakischen Staates nachfolgt*“, und in Bezug auf die Militärverwaltung, dass „*die slowakische Armee, die ursprünglich am 14. März 1939 mit der Gründung des unabhängigen Slowakischen Staates gegründet wurde, nicht die Rechtsnachfolgerin der ehemaligen tschecho-slowakischen Armee ist*“. In Wirklichkeit aber war die Schaffung der slowakischen Armee ein zeitlich offener Prozess. Der slowakische Staat musste die Gründung der slowakischen Armee mit dem 14. März 1939 in Verbindung bringen, da dies einer seiner wesentlichen Bestandteile war, und die slowakische Armee selbst war gezwungen, den Beginn ihrer eigenen neuen, von der tschechoslowakischen Ablagerung befreiten Tradition mit diesem Datum zu verbinden, da es ein historischer Moment im Leben der slowakischen Nation war. Die neue slowakische Armee wurde nicht neben der alten, „ehemaligen“ tschechoslowakischen Armee geboren, sondern direkt mittendrin, da sie deren Organisationsstruktur, Kommandosystem und militärische Vorschriften übernahm. So blieben die Militärpersonen slowakischer Nationalität, die in der tschechoslowakischen Armee gedient hatten, auch nach der Gründung des unabhängigen slowakischen Staates Teil ihrer Organisation und beteiligten sich bloß schrittweise an ihrer Umwandlung in eine slowakische Organisation. Die slowakische Armee wurde somit, gewollt oder ungewollt, zum Erben der tschechoslowakischen Armee. Schritt für Schritt passte sie dann die alten Mechanismen an die neuen Verhältnisse in der Staatssicherheit und den reduzierten territorialen Geltungsbereich an. Im April und Mai 1939 erhielt sie ihr eigenes Organisations-, Dislozierungs- und Personalgesicht. Es war jedoch ein provisorisches und vorübergehendes Gesicht. Nach den anfänglichen Improvisationen trat ein neues Phänomen in den Prozess des Aufbaus der slowakischen Armee ein: die Beratung durch die deutsche Wehrmacht, wie sie im Schutzvertrag zwischen dem Deutschen Reich und der Slowakei vom 18. bis 23. März 1939 vorgesehen war.

Seznam použitých pramenů a literatury/ List of reference and Literature

Primární zdroje/Primary sources

Archív a archivní prameny/Archives and Archives sources

Vojenský historický archív Bratislava (VHA Bratislava):

Fondy: Hlavné vojenské veliteľstvo (1939 – 1940); Krajské vojenské veliteľstvo Bratislava (január – jún 1939); Ministerstvo národnej obrany (1939 – 1945), Spisy tajné; Pešie pluky 1 – 4 (1939 – 1944); Posádkové veliteľstvo Bratislava (1937 – 1939); Vyššie veliteľstvo 1 – Veliteľstvo divíznej oblasti 1 (1939 – 1945); Vyššie veliteľstvo 2 – Veliteľstvo divíznej oblasti 2 (1939 – 1940); Vyššie veliteľstvo 3 – Veliteľstvo divíznej oblasti 2 (1939 – 1944); Zbierka „53“; Zbierka „55“; Zemské vojenské veliteľství Bratislava (1919 – 1939)

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (VÚA – VHA Praha):
Fondy: Ministerstvo národní obrany – Hlavní štáb, 3. oddělení operační (1919 – 1939);
Ministerstvo národní obrany – Hlavní štáb, 4. oddělení etapní (1919 – 1939); Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky (1939 – 1945)

Dobový tisk/Period print:

Slovák (1938, 1939)

Slovenský zákonník (1939)

Věstník ministerstva národní obrany, výnosy věcné (1924)

Sekundární zdroje/Secondary sources

Monografie a sborníky jako celek/Monographs:

BAKA, Igor. *Politický systém a režim Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1940*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2010. 322 s. ISBN 978-80-969375-9-2.

HALLON, Ľudovít a kol. *Kronika Slovenského štátu 1939 – 1941*. Praha : OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, s.r.o., 2019. 272 s. ISBN 978-80-7451-754-9.

HLAVIENKA, Lubomír. *Slovenská armáda 1939 – 1945*. Opava : Slezská univerzita, 2017. 299 s. ISBN 978-80-7510-247-8.

LACKO, Martin (ed.). *Proti Poľsku : Odraz ťaženia roku 1939 v denníkoch a kronikách slovenskej armády*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2007. 254 s. ISBN 978-80-89335-00-8.

LACKO, Martin (ed.). *Zrod Slovenského štátu v kronikách slovenskej armády*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2010. 180 s. ISBN 978-80-89335-19-0.

MAREK, Jindřich. *Válka o červeného medvěda : Zapomenutí čeští vojáci na Podkarpatské Rusi v březnu 1939*. Cheb : Svět křídel, 2019. 330 s. ISBN 978-80-7573-050-3.

MIČIANIK, Pavel. *Malá vojna Maďarska proti Slovensku 1938 – 1939*. Banská Bystrica : DALI-BB, s.r.o., 2019. 524 s. ISBN 978-80-81412-03-5.

RAŠLA, Anton. *Polní prokurátor vzpomíná : vzpomínky na léta 1938 – 1945*. Praha : Naše vojsko, 1970. 168 s.

Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích/Articles in Journals, chapters in Monographs:

BYSTRICKÝ, Jozef. K niektorým súvislostiam vzniku a počiatkov výstavby armády Slovenského štátu. In: BYSTRICKÝ, Valerián – MICHELA, Miroslav – SCHVARC, Michal et al. *Rozbitie alebo rozpad? : Historické reflexie zániku Česko-Slovenska*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010, s. 488 – 505. ISBN 978-80-224-1150-9.

BYSTRICKÝ, Jozef. Československá armáda na Slovensku po Mníchovskej dohode a Viedenskej arbitráži (október 1938 – marec 1939). In: UHRIN, Marian (ed.). *Slovensko 1938 : Československo v zovretí mocností*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2019, s. 13 – 30. ISBN 978-80-89514-71-7.

HLAVIENKA, Lubomír. Národnostní menšiny ve slovenské armádě mezi březnem 1939 a červnem 1941. In: *Vojenská historie*, 2020, roč. 24, č. 1, s. 110 – 135. ISSN 1335-3314.

HUBENÁK, Ladislav. Politika nemeckej ochrannej zóny na Slovensku v roku 1939. In: *Sborník archivních prací*, 1967, roč. 17, č. 2, s. 318 – 409.

CHYTKA, V. Stanislav – VALÍŠ, Zdeněk. Generálplukovník Ján Ambruš. In: *Vojenská historie*, 2003, roč. 7, č. 1, s. 92 – 108. ISSN 1335-3314.

JÁŠEK, Peter. Odsun českých vojakov zo Slovenska po vzniku Slovenského štátu. In: BYSTRICKÝ, Valerián – MICHELA, Miroslav – SCHVARC, Michal et al. *Rozbitie alebo rozpad? : Historické reflexie zániku Česko-Slovenska*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010, s. 506 – 518. ISBN 978-80-224-1150-9.

NIŽŇANSKÝ, Eduard – TULKISOVÁ, Jana. Pôsobenie Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku v roku 1939. In: *Vojenská historie*, 2007, roč. 11, č. 4, s. 36 – 60. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Jozef Tiso jako hlava státu a nejvyšší vojenský velitel (od předsedy vlády k prezidentovi). In: *Vojenská historie*, 2018, roč. 22, č. 2, s. 7 – 34. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Vojáci v ulicích Bratislavy. In: *Vojnová kronika*, 2019, roč. 8, č. 1, s. 18 – 32. ISSN 1338-6379.

PEJS, Oldřich. Osud slovenských posádek v okupovaném západoslovenském území. In: *Vojenská historie*, 2019, roč. 23, č. 1, s. 45 – 68. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Zrod slovenské armády a státní občanství. In: *Vojenská historie*, 2020, roč. 24, č. 3, s. 71 – 94. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. K projevům poslovenšťování ve slovenské armádě (1939 – 1940). In: *Vojenská historie*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 36 – 55. ISSN 1335-3314.

PEJS, Oldřich. Důstojníci a rotmistři slovenské armády pod drobnohledem (1939 – 1940). In: *Vojenská historie*, 2022, roč. 26, č. 3, s. 31 – 58. ISSN 1335-3314.

ŠVANDA, Petr. Důstojník troch armád. In: *Hobby Historie*, 2018, roč. 9, č. 3 (43), s. 34 – 41. ISSN 1804-2228.

TULKISOVÁ, Jana. Činnosť Nemeckej vojenskej komisie na Slovensku a ohraničenie ochranného pásma. In PEKÁR, Martin – PAVLOVIČ, Richard (eds.). *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami : Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VI*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta ; UNIVER-SUM, 2007, s. 419 – 433. ISBN 978-80-8068-669-7.

ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. Postavenie Čechov v Slovenskej republike 1939 – 1944. In: *Historie a vojenství*, 1991, roč. 40, č. 1, s. 48 – 76. ISSN 0018-2583.

O autorovi/ About the Author

JUDr. Oldřich Pejs

penzionovaný

e-mail: pejs@post.cz

<https://orcid.org/0000-0002-0567-2311>